

AT VIDEREFØRE TRADITIONERNE

Denne ph.d.-afhandling blev forsvaret ved Afdeling for Etnografi og Socialantropologi, Aarhus Universitet, d. 1. oktober 2004.

Til trods for, at forsvaret gav ophav til nye refleksioner, er der ikke foretaget ændringer af manuskriptet udover mindre justeringer. Desuden er det danske resumé udeladt.

Afhandlingen har karakter som en etnografisk monografi, hvori belysningen af det empiriske felt er prioriteret frem for isolerede metodiske og teoretiske overvejelser.

Tak til Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og Aarhus Universitets Forskningsfond for den økonomiske støtte til udgivelsen af afhandlingen.

Her skal også lyde en stor tak til Bedømmelsesudvalget: professor Tomas Peterson, lektor Else Trangbæk og lektor Bodil Selmer, samt til vejledere, fagfæller, kollegaer, studerende, familie og venner som alle medvirkede til, at forsvarshandlingen blev gennemført som et både interessant og vellykket ritual.

Aarhus, december 2004, Sine Agergaard

Sine Agergaard

AT VIDEREFØRE
TRADITIONERNE

*En etnografisk komparativ analyse af
to danske idrætsuddannelser for
folkelige ledere og elitetrænere*

At videreføre traditionerne – En etnografisk komparativ analyse af to danske idrætsuddannelser for folkelige ledere og elitetrænere. Ph.d.-afhandling forsvaret ved Afdeling for Etnografi og Socialantropologi, Humanistisk Fakultet, Aarhus Universitet, 2004

Af Sine Agergaard

© Multivers, 2005

Udgiver: Forlaget Multivers ApS, København (www.multivers.dk)

Tryk: Narayana Press

Omslag: Danesadwork

Bogen er udgivet med støtte fra: KULTURMINISTERIETS UDVALG FOR IDRÆTSFORSKNING
AARHUS UNIVERSITETS FORSKNINGSFOND

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse uden skriftligt samtykke fra Multivers ApS er forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug for anmeldelser.

ISBN 87-7917-138-9

Printed in Denmark, 2005

Denne side er købt på ebog.dk og er omfattet lov om ophavsret
Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere
eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug

INDHOLD

Forord	9
Kapitel 1 Indledning	11
1.1 Baggrunde for etnografisk idrætsforskning	12
1.2. Dansk idrætshistorisk forskning	14
1.2.a Gymnastikforskningens historie	15
1.2.b Sportsforskningens historie.	17
1.3. Historien bag traditionerne.	21
1.3.a Folkelige bevægelser; agrar modernisering	23
1.3.b. Industrialiseringen; urban modernisering.	24
1.4 Danske idrætsuddannelser som undersøgelsesobjekt	26
1.4.a Idræts(ud)dannelse som kulturpolitisk emne	28
1.4.b Tidligere studier af idrætsuddannelser til foreninger	30
1.5 Projektets formål og problemformulering	33
1.5.a Tese og operationalisering af problemformulering	34
1.6 Metode og design	37
1.6.a Etnografisk komparativ analyse	38
1.7 Afgrænsning	41
1.7.a Struktur for afhandlingen	42
Kapitel 2 Teoretiske perspektiver på feltet	45
2.1 Analyseramme: Det danske idrætsfelt	46
2.1.a Bourdieus studier af sportsfeltets genese	48
2.1.b Den aktuelle tvedelte struktur i det danske idrætsfelt.	52
2.2 Institutioners og aktørers kampe om kapital i feltet	54
2.2.a Institutionernes kampe om økonomisk og social kapital	55
2.2.b Aktørers erhvervelse af kulturel kapital	60
2.3 Barths 'strømme af kulturelle traditioner' som analysebegreb	65
2.3.a Anvendelsen af strømbegrebet i denne analyse	67
2.4 Barths begreb om aktørers 'concerns'	70
2.4.a Det, eleverne er optaget af	72
2.5 En sammentænkning af Bourdieus og Barths perspektiver	74
2.5.a Supplerende teoretiske perspektiver	78
2.6 Antropologiske definitioner og studier af tradition.	80
2.6.a Historiske elementer, diskursive universer og ontologier i praksis	83

DEL 1: RUM	85
<i>Kapitel 3</i> Traditioner videreført i institutioners historiske rum	87
3.1 Historiske traditioner bag starten	93
3.1.a Historisk forskel mellem starten af institutionerne	96
3.2 Opbygningen af institutionerne	98
3.2.a Samfundstraditioner; agrart fællesskab og arbejdsdelt samfund.	102
3.3. Tilbygning af idrætsområder	104
3.3.a Idrætstraditioner; differentiering af gymnastik og sport	110
3.4 Indretning til uddannelse	111
3.4.a (Ud)dannelsestraditioner; kollektiv og individuel bevidsthed	115
Opsamling: Historiske traditioner videreført som socialiseringsformer i rum.	116
<i>Kapitel 4</i> Rum som praksislandskaber for eleverne	121
4.1 Boligforhold	129
4.1.a Sociale relationer mellem det fælles og private	133
4.2. Husorden	134
4.2.a Det kollektive som helligt og sekulariseret	138
4.3. Ikoner.	139
4.3.a Ikonisering af centripetale og centrifugale principper	143
4.4. Aktører	144
4.4.a Aktører, der indlejrer og forvalter principperne.	148
Delkonklusion I: En kulturel dobbelthed ved traditioner i tid og rum	148
Perspektivering: Moderniteten som posttraditionel?	153
DEL II: DISKURSER	157
<i>Kapitel 5</i> Traditioner videreført i forskellige diskursordner	161
5.1 Det formelt nedskrevne	164
5.1.a Statens lovgivning og definitioner.	164
5.1.b Institutionernes nedskrevne vedtægter	166
5.2 Undervisningsplanen	170
5.2.a Begreber for fællesfag.	170
5.2.b Det hele menneske	173
5.3 Uformel tale.	179
5.3.a Begreber for relationer i undervisningshverdagen	179
5.3.b Uformelle begreber om idrætsinteresser og køn	183
Opsamling: Traditioner nedskrevet og udtalt som diskursordner.	188

Kapitel 6	Elevgruppernes uddannelser som et rituelt forløb	191
6.1.	Velkomsten	197
6.1.a	Præsentation af diskursen	197
6.1.b	Communitas	199
6.2	Midtvejs	204
6.2.a	Diskursive handlingsanvisninger	205
6.2.b	Liminalitet	207
6.3	Afslutningen	210
6.3.a	De diskursive mål for uddannelserne	210
6.3.b	Subjunctivity	213
	Delkonklusion II: Forskelle og ligheder ved uddannelse i diskurs og praksis	216
	Perspektivering: Oplysningsdannelse og uddannelsesdannelse	219
DEL III: KODER I PRAKSIS		222
Kapitel 7	Traditioner videreført som kulturelle koder	225
7.1	Empirinære beskrivelser	227
7.1.a	En modsætning mellem vi (elevgruppen) og de (institutionen)	227
7.1.b	Hvad går uddannelserne ud på?	231
7.2	Koder	234
7.2.a	Metaforer om folkelige ledere og elitetrænere	234
7.2.b	Hvad gør en god leder og træner?	239
7.3	Metakoden	244
7.3.a	Hvilken instruktørtype er du?	244
7.3.b	Dialektisk fremgangsmåde	247
	Opsamling: En frisættelse fra kulturelle koder og en ny metakode?	250
Kapitel 8	Elevernes praksislogik som idrætsinstruktører	254
8.1	Elevernes idrætsmæssige baggrunde	256
8.1.a	Tidligere idræts- og undervisningserfaringer	256
8.1.b	Praksismæssigt kendskab til det danske idrætsfelt	260
8.2	Erhvervelse af erfaringer ved GIV og DTA	265
8.2.a	Forventninger om praktiske undervisningserfaringer	265
8.2.b	Undervisningsøvelser som del af uddannelsesforløbet	268
8.3	Undervisningspraktik	272
8.3.a	Udøvelse af de kulturelle koder i praksis	272
8.3.b	Elevernes praktisering af modsatrettede koder	275
	Delkonklusion III: Videreførelse og variationer over koder i praksis	279
	Perspektivering: Spændvidden mellem diskurser og praksislogik	281

AFSLUTNING	284
<i>Kapitel 9</i> Konklusion, diskussion og perspektivering	284
9.1 Konklusion i forhold til projektets tese	285
9.1.a Forskelle, der bliver videreført og modificeret af institutionerne	286
9.1.b Ligheder, hvorved elever viser overlapninger mellem strømme	288
9.1.c Institutionernes ortodoksi og elevgruppernes heterodoksi	290
9.2 Diskussioner og perspektivering	294
9.2.a Antropologiske studier af traditioner i modernitet	294
9.2.b Kulturel mangfoldighed for danske idrætsuddannelser	295
9.2.c Perspektiver for dansk etnografisk idrætsforskning	298
Litteraturliste	302
English Summary	318
<i>Bilag 1</i> Spørgeskema	323
<i>Bilag 2</i> Interviews	341
Noter	352

FORORD

Tak til Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og Forskerakademiet for økonomisk at muliggøre projektet. Først i takkerækken står også de to institutioner Gymnastik og Idræts højskolen ved Viborg og Danmarks Trænerskole Aalborg, der har stillet sig velvillige til rådighed for denne etnografiske komparative analyse. Det blev under begge feltarbejdsophold klart for mig, at et privilegium ved at udføre feltarbejde ved uddannelsesinstitutioner er, at personerne der såvel som jeg dagligt var engageret i at udveksle viden. Det ændrer dog ikke på, at min interesse har været at producere en deskriptiv og teoretisk viden, der ikke direkte kommer institutionerne til gavn.

En tak også til de to elevgrupper, som har været mine informanter gennem feltarbejdet. En speciel tak til de tyve personer, som jeg har interviewet og fulgt særligt i det daglige, samt til en vis grad holdt kontakt med efter de to uddannelsesophold. Som i klassiske feltstudier har I virket som hovedinformanter, som jeg løbende har kunnet konsultere. I dette tilfælde ikke altid ved et personligt møde, men via e-mails og telefon.

Tak til min hovedvejleder lektor Nils-Ole Bubandt fra Afdeling for Etnografi og Socialantropologi for de mange samtaler gennem årene, og tak til lektor Niels Kayser Nielsen fra Historisk Afdeling for at udfylde rollen som min medvejleder og ikke mindst for at inspirere med dit store kendskab til forskningsfeltet. Tak til min tredje vejleder professor emeritus Ronald Frankenberg for undervisningen på mit bachelorår og for gentagne møder på Brunel University under speciale- og ph.d.-arbejdet, der har inspireret mig til at anlægge antropologiske perspektiver på idræt i 'mit eget felt'.

Det har været tre gode år ved Center for Kulturforskning med inspirerende samtaler og seminarer med stipendiater, der har bevæget sig i det samme fysiske og erkendelsesmæssige rum. Tak til centerlederen Ole Høiris for udvekslinger om de antropologiske perspektiver i afhandlingen og tak til Ulla Rasmussen for hjælpen ved korrekturlæsningen. Gennem de sidste 2 år har jeg desuden undervist i humanistisk og samfundsvidenskabelig idrætsteori ved Center for Idræt, Aarhus Universitet. Det har været en fornøjelse at være omgivet af studerende, kollegaer og et idrætsforsknings-netværk, der bl.a. har taget form ved seminarer arrangeret af professor John Bale.

En stor tak for hjælpen i form af gennemlæsninger og samtaler om projektet til Lene Colbert, Marianne Nikolajsen, Karen B. Christensen og mange flere. Sidst, men ikke mindst, tak til min folkerige familie og min kæreste for den uvurderlige opbakning.

Kapitel 1

INDLEDNING

I denne afhandling er undersøgelsesobjektet to danske idrætsuddannelser i en etnografisk komparativ analyse af, hvorledes centrale traditioner i det danske idrætsfelt viderefremmes og forvaltes. Her følger empiriske beskrivelser af konkrete institutioner og mennesker i det danske idrætsfelt og en præsentation af teoretiske perspektiver, som kan bidrage til forståelsen af de kulturelle processer, der forbinder den nutid, vi lever i, med såvel fortid som fremtid gennem traditioners videreførelse.

Den historiske baggrund for undersøgelsen går tilbage til 1800-tallet, hvor der samtidig skete en udbredelse af gymnastik med folkelige bevægelser på landet og en udbredelse af sport med industrialiseringen i byerne. Set i forhold til dansk idrætshistorisk forskning argumenterer jeg for en komparativ analyse af gymnastik- og sportstraditionernes videreførelse som dele i to strømme af hhv. folkelige og industrielle traditioner. Et bredt kulturhistorisk perspektiv giver nemlig mulighed for ikke alene at udpege forskelle, men også overlappinger mellem de to kulturelle strømme.

Relevansen af denne undersøgelse skal desuden ses på baggrund af, at selv om idrætsuddannelser gennem længere tid har haft politikeres og idrætsorganisationers bevågenhed som centrale kulturelle fænomener for overleveringen af traditioner til de kommende generationer, er der kun udført få empiriske studier af idrætsuddannelser inden for såvel den folkelige gymnastik og idræt som bredde- og elitesporten.

Projektets formål er således at udføre en komparativ analyse af to danske idrætsuddannelser for folkelige ledere og elitetrænere, hvilket kan bidrage til en forståelse af traditioners videreførelse på såvel et institutions- som et aktørniveau i det danske idrætsfelt. Metoden hertil er etnografisk feltarbejde ved de to idrætsuddannelser, hvorunder der indgår såvel studier af materiale, hvori institutionerne udtrykker deres uddannelsesidealer, som studier af elevernes praksis og erfaringsdannelse i forløbet ved hjælp af deltagerobservationer og interviews, som er foretaget gennem et skoleår.

Målet for indsamlingen og behandlingen af materiale fra de to idrætsuddan-

nelser har ikke været at bidrage til forfaldsdiskussioner og fremtidsforskning om, hvorvidt den folkelige gymnastiktradition og sportstraditionen ser ud til at gå tabt eller fremstå i et helt nyt lys, når 'de unge' tager over som ledere og trænere. Derimod skriver afhandlingen sig ind i tre empiriske og teoretiske diskussioner.

For det første en diskussion af, om den kulturelle mangfoldighed af måder, hvorpå institutioner overleverer traditioner, og aktører praktiserer traditioner som kommende ledere og trænere, bliver fremmet ved en organisationspolitisk tvedeling af det danske idrætsfelt mellem folkelig og konkurrenceorienteret idræt. For det andet en diskussion af dansk idrætsforskning, hvor der har været tendenser til at beskrive den institutionaliserede og ideologiske historie, hvilket her sammenholdes med et aktør- og praksisniveau i det danske idrætsfelt. For det tredje en diskussion af antropologiens muligheder for at definere, studere og forstå, hvorledes traditioner videreføres i kulturelt komplekse og såkaldte moderne samfund, i forhold til modernitetsteoretikers fokus på, at vi lever i en posttraditionel tid kendetegnet ved refleksivitet og sociokulturel frisættelse (jf. Giddens 1991, 1994, Ziehe & Stubenrauch 1983).

Traditionsbegrebet er som kulturbegrebet kommet under kritik med udbredelsen af postmodernismen i 1990'erne (Denzin & Lincoln 1994: 2). Der er imidlertid grund til at udføre etnografiske studier af hverdagslige kulturelle fænomener som idræt.¹ I sådanne felter viser relevansen sig nemlig af at anvende traditionsbegrebet og fastholde muligheden for at tale om dansk kultur. Denne afhandling kaster således nyt lys på, hvorledes kulturelle traditioner overleveres gennem vore omgivelser, vort sprog og vor praksis i det danske idrætsfelt og i videre forstand i det moderne danske samfund.

1.1 Baggrunde for etnografisk idrætsforskning

Umiddelbart efter starten som ph.d.-stipendiat præsenterede jeg nogle overvejelser for min vejleder, hvorefter han spurgte mig: 'Er du mest etnograf, eller er du mest idrætsforsker?'. Det måtte jeg tænke lidt over, før jeg svarede: 'Jeg er etnografisk idrætsforsker?'. Man kan indvende, at det er for nemt at svare både-og til dette spørgsmål. Ikke desto mindre er sammenstillingen etnografisk idrætsforsker mit svar. Min vejleders spørgsmål fik mig dog til at spekulere på, hvilken spændvidde projektet skriver sig ind i. Her vil jeg kort præsentere, at etnografien er min faglige baggrund, og jeg har en personlig baggrund for at gøre dansk idræt til mit hjemlige forskningsfelt.

Jeg har gennem en årrække været deltager og leder i gymnastik, samt medlem af Internationalt Udvalg i Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI). Herved mødte jeg en række modsætninger mellem institutionaliserede idealer og delta-geres praksis i feltet, idet DGI på landsplan giver udtryk for at repræsentere den folkelige idræt med referencer til en historisk baggrund og begreber, der ikke altid finder genklang i lokale idrætsforeninger og i 'de unges' aktuelle idrætspraksis. Som en af de unge har jeg været kritisk over for de organisationspolitiske idealer, men samtidig ikke helt været klar over, hvordan jeg (som mine informanter) også er præget af specifikke kulturelle traditioner i feltet. Min personlige baggrund medfører et indfødt kendskab til dansk idræt (især den såkaldte folkelige idræt) allerede før feltarbejdet. Som indfødt kan det imidlertid være svært at forstå de kulturelle processer og modsætninger, der udspiller sig i feltet.

Her er det, at min faglige baggrund fra etnografien kommer ind i billedet. I projektet har jeg nemlig anvendt etnografiske metoder og teorier til at analysere de kulturelle traditioner, der kommer til udtryk i forskellige idrætsorganisationers idealer, men også bliver videreført i idrætsudøvernes praksis. Med inspiration fra en klassisk etnografisk metode er projektet designet som en komparativ analyse, så jeg ikke kun har studeret de for mig velkendte folkelige idrætsorganisationer, men også elitesportsinstitutioner i Danmark (uddybes i afsnit 1.4).

I mit tilfælde har jeg på vejen til feltet ikke krydset geografiske og sproglige grænser, men kulturelle grænser i mit eget samfund, der på samme tid opretholder en kulturel kontinuitet og ændrer sig med de begrebsmæssige kategoriseringer deraf (Hastrup 1995: 152). Det er de kulturelle grænser mellem det, der med historisk kontinuitet fremstår som en gymnastiktradition og en sportstradition i det danske idrætsfelt, og som i dag også bliver kaldt hhv. den folkelige gymnastik og idræt eller bredde- og elitesporten, som jeg vil afsøge i dette projekt.

Gennem afhandlingen søger jeg for det første at bidrage til dansk idrætsforskning med etnografiske metoder og teorier, der kan afdække forskelle og ligheder mellem to centrale 'strømme af kulturelle traditioner' i det danske idrætsfelt. Det teoretiske bidrag består her primært i en sammentænkning af to populære antropologiske teoretikers traditions- og feltbegreber (uddybes i kapitel 2). For det andet søger jeg at bidrage til den antropologiske debat om, hvordan man kan definere, studere og forstå traditioner. Bidraget består her i, at afhandlingen udfolder en række perspektiver (på rum, diskurser og koder i praksis), der gør det muligt at analysere, hvorledes traditioner bliver videreført i materialiserede, verbaliserede

og praktiserede former. Afhandlingen er desuden et empirisk bidrag såvel til dansk idrætsforskning som til den antropologiske forskning om uddannelsesinstitutioner i et hjemligt kulturelt felt; nemlig det danske idrætsfelt.

1.2. Dansk idræthistorisk forskning

Den følgende forskningsoversigt er inddelt efter de to dominerende områder i dansk idræthistorisk forskning som: a. gymnastikforskningens historie, og b. sportsforskningens historie.² Målet er det, som pioneren inden for nordisk idræthistorie Jan Lindroth har opfordret til; nemlig at afdække emnepræferencer i den idræthistoriske forskning (Lindroth 1992: 39). Indledningsvist følger her en kort opridsning af den historiske udvikling af forskningsfeltet.

Dansk idrætsforskning har op gennem 1900-tallet været præget af naturvidenskabelig forskning og har kæmpet for anerkendelse i samfundet. Idrættens Forskningsråd blev oprettet i 1959.³ Først op gennem 1970'erne blev der appelleret til mere socialforskning i dansk idræt (Jespersen 1988).⁴ Inden for dansk humanistisk og samfundsvidenskabelig idrætsforskning har idræthistorie været 'moderdisciplinen', der som faglig disciplin sammen med sociologi, pædagogik og psykologi blev indført ved idrætsuddannelser på universitetet forholdsvis sent nemlig o. 1980 (Hansen 1998).⁵

Den danske idræthistoriker Jørn Hansen fremhæver, at idræthistoriens rolle ikke blot kan vurderes ud fra institutionelle rammer eller ud fra, hvad idrætsforskere har beskæftiget sig med. Hansen beskriver, at der i Danmark tilbage fra sidst i 1800-tallet har været fastholdt en 'idræthistorisk nerve', som ikke har været uden betydning for idræthistoriens institutionalisering i 1980'erne (Hansen 1998: 76). Denne nerve kommer til udtryk i form af forskellige traditioner for at formidle idræthistorien i skrift og tale som enten gymnastikhistorie eller sportshistorie. Det er især inden for gymnastik- og højskolemiljøer, at man har formået at fastholde en folkelig historieinteresse, som har været tæt forbundet til en ideologisk kulturkamp (ibid: 75).

Den idræthistoriske nerve for kulturkamp kom bl.a. til udtryk ved, at den første deciderede gymnastikhistoriske forskning i Danmark i 1980'erne blev udviklet i et sportskritisk perspektiv. Den kritiske holdning til sporten kan forstås i forlængelse af, at man inden for den folkelige gymnastik længe har ført en ideologisk kulturkamp, først med den af staten indførte tyske gymnastik og siden med den engelske sport.

1.2.a Gymnastikforskningens historie

Den første deciderede empiriske undersøgelse af dansk gymnastik- og lokalhistorie kom fra Verner Bruhn (1979), som på baggrund af et stort empirisk materiale har beskrevet gymnastik- og ungdomsforeningernes historie i Ribe amt. Ole Jørgensen Daneved (1980) har desuden udførligt beskrevet gymnastik- og skyttesagen fra 1884-1905, mens Torben Jacobsen (1985) har undersøgt det politiske opbrud i forbindelse med splittelsen af de folkelige skytte- og gymnastikforeninger i 1929-30. Det var i høj grad specialer, som o. 1980 udgjorde frontforskningen i dansk idrætshistorie. De første idrætshistoriske analyser har i overvejende grad bidraget til en organisationshistorie, der beskriver især de folkelige gymnastik- og idrætsorganisationers udvikling. Et mere omfattende værk om dansk gymnastikhistorie udviklede sig med et sportskritisk perspektiv.

I 1976 blev der oprettet en selvstændig forskningsinstitution, Idrætsforsk, ved Gerlev Idrætshøjskole.⁶ Dette på en gang akademiske og folkelige miljø producerede en række forskningsbaserede og sportskritiske artikler bl.a. i tidsskriftet *Centring* fra 1980-1993. Temaet for Gerlev Idrætshøjskoles årsskrift allerede i 1978 var: *Idræt – enhed eller mangfoldighed*. Her skrev den daværende højskoleforstander Ove Korsgaard om *Den undertrykte idrætshistorie* (Korsgaard 1978). Ifølge Korsgaard er idrætshistorien undertrykt, da en idealistisk historieopfattelse er gået tabt med udviklingen af en enhedsopfattelse af idræt (som sport) fra 2. verdenskrig (ibid: 6). Korsgaard opfordrer til et opgør med ideen om, at idrætten kan betragtes som én bevægelse, og til et opgør med den manglende beskrivelse af sociale, politiske og kulturelle modsætninger i idrætsorganisationernes jubilæumshistorieskrivning, der betegnes som 'åndelig kapitalisme' (ibid: 7). I dette sportskritiske og ideologiske perspektiv voksede der altså argumenter frem om behovet for en ny belysning af dansk idrætshistorie, hvori den folkelige gymnastikhistorie er centralt placeret.

Korsgaard blev pioneren, som skrev det første samlede danske idrætshistoriske værk: *Kampen om kroppen – Dansk idræts historie gennem 200 år* (Korsgaard 1982/97). Korsgaards idrætshistorie er opbygget med beskrivelser af tre legemskulturer: Den tyske gymnastik, der blev indført af den danske stat først i 1800-tallet, den svenske gymnastik, der vandt stor folkelig udbredelse med landbokulturen sidst i 1800-tallet, og den engelske sport, der fulgte med industrikulturen også sidst i 1800-tallet (ibid: 17).

Inspireret af oplysningstiden og filantropiske skoler i Tyskland blev den såkaldte tyske gymnastik indført i militæret i 1805 og i den danske almueskole i 1814 i forbindelse med landbrugs- og undervisningsreformer (ibid: 21f). Ifølge Korsgaard bidrog de nationale bevægelser o. 1860 til en militarisering af gymnastikken, og bønderne gjorde modstand mod denne gymnastik og statens disciplinering af befolkningen (ibid: 37f). Med optrapningen af den interne politiske kamp med de magthavende godsejere indførte bønderne derfor 'deres egen gymnastik'.

Centralt i *Kampen om kroppen* beskriver Korsgaard den første forevisning af svensk gymnastik i Danmark på Vallekilde Højskole d. 25. februar 1884 (ibid: 82f).⁷ En 'åndsliggjort' gymnastik, der umiddelbart efter forevisningen afløste den tyske gymnastik og blev udbredt af såkaldte delingsførere, som blev uddannet først i Sverige og siden på en række højskoler i det danske land. Begivenheden i 1884 fremstår som 'miraklet i dansk idrætshistorie' (Skjerk 1995,⁸ Korsgaard 1998). Med andre ord fortæller Korsgaard oprindelsehistorien for dansk folkelig gymnastik og idræt.

Korsgaard fremhæver det parallelle 'systemskifte' inden for gymnastikken og det politiske system, der blev fuldført med Venstres overtagelse af regeringsmagten i 1901 (Korsgaard 1982/97: 80f). I mit cand.phil.-speciale har jeg bl.a. argumenteret for, at Korsgaard anlægger en idehistorisk tilgangsvinkel, der med (først implicit og siden eksplicit) inspiration fra Foucault beskriver idrættens historie i en række brud (Agergaard 1999). Korsgaards tilgang til dansk idrætshistorie er efterfølgende blevet nuanceret bl.a. af Søren Copsøes speciale, der viser, hvordan skolegymnastikkens modernisering ikke skyldtes et systemskifte i 1901 (Copsøe 1985), og ikke mindst af Else Trangbæks ph.d.-afhandling.

Afhandlingen: *Mellem leg og disciplin. Gymnastikken i Danmark i 1800-tallet* (Trangbæk 1987) er et opgør med den daværende forståelsesramme for dansk gymnastikhistorie. Trangbæk kritiserer bl.a. Korsgaard for med 'unuancerede beskrivelser især m.h.t. tid, sted, og gymnastikkens indhold' at gengive et afgørende systemskifte i 1884.⁹ Trangbæk beskriver i stedet en kontinuerlig udvikling af dansk gymnastik op gennem 1800-tallet i fem miljøer (på land og i by): skoler, højskoler, skyttebevægelser, frie gymnastikforeninger og private gymnastikinstitutter. Til dette foretager Trangbæk en metodisk opdeling mellem gymnastikkens idealer og dens praktiske virkelighed i de enkelte miljøer (ibid: 17). Trangbæk har således sat spørgsmålstejn ved en hidtidig antagelse i dansk idrætshistorie; nemlig

om der var sammenhæng mellem idealer og praksis inden for de forskellige legeskulturer.

Trangbæk stiller desuden spørgsmålene: hvori bestod det militære ved den tyske gymnastik, og hvori bestod det demokratiske ved den svenske gymnastik? (Trangbæk 1987: 23). Med baggrund i studier af øvelserne argumenterer Trangbæk modsat Korsgaard for, at den svenske gymnastik var disciplinerende, mens den tyske gymnastik var legende. Uenighederne mellem Korsgaard og Trangbæk er blevet læst som forskellige indlæg i en ideologisk kulturkamp, hvor Korsgaards opvækst og tilknytning til den folkelige gymnastik og idræt er blevet holdt op over for Trangbæks personlige baggrund som eliteudøver i konkurrenceorienteret sportsgymnastik (Hansen 1998: 77). Imidlertid skal uenighederne mellem Korsgaard og Trangbæk nærmere forstås som et udtryk for, at de har forskellige tilgange til dansk gymnastikhistorie. Korsgaards værk har folkeoplysende karakter og lægger vægt på den svenske gymnastiks ideologiske betydning for bondestanden, mens Trangbæks akademiske afhandling sammenholder indsamlet materiale om idealer og praksisser i en række specifikke gymnastikmiljøer.

Fra udviklingen af en decideret dansk idrætshistorisk forskning o. 1980 har gymnastikhistorien fyldt meget, hvilket ikke mindst skyldes den idrætshistoriske nerve for at fremhæve den ideologiske kulturkamp bag indførelsen af den svenske gymnastik. Ved udviklingen af det første idrætshistoriske værk blev grunden desuden lagt for en skelnen mellem folkelig gymnastik og konkurrenceorienteret sport. Sportens historie har dog op til 1990'erne været udfoldet i noget mindre grad (Kayser Nielsen 1990).

1.2.b Sportsforskningens historie

I 1981 udgav såvel tidsskriftet *Den Jyske historiker* som tidsskriftet *Bidrag* et dobbeltnummer om sport. Siden er der kommet forskellige artikler bl.a. om fodbold og den olympiske sport i *Idrætshistorisk Årbog* i 1986 og 1989. Større værker om sportens historie findes der dog få af, og de er først blevet udgivet i 1990'erne. Her kom nemlig ph.d.-afhandlingerne *Mandighed og Sport* (Bonde 1991), *Fra Robin Hood til Fodbold* (Kayser Nielsen 1992) og *Ro, Renlighed og Regelmæssighed*; om DIF og sportens gennembrud i perioden 1896-1918 (Jørgensen 1997). Senere er der fulgt en ph.d.-afhandling om sportificeringen af dansk kvindehåndbold i 1900-1950 (Skjerk 2001).¹⁰

Et centralt bidrag til udviklingen af dansk sportshistorie i 1990'erne var tobindsværket *Dansk Idrætsliv*, der blev udgivet forud for DIF, Danmarks Idræts-Forbunds 100-års jubilæum i 1996 (Trangbæk et al 1995). I bogen præsenterer fem danske idrætsforskere centrale træk ved den moderne idrætshistorie. Forfatterne understreger, at idrætten ikke var ny i 1896, men at der allerede var oprettet foreninger med skydning, som blev suppleret af gymnastik på landet og foreninger med sportsaktiviteter i byerne (ibid: 8f). Samtidig fastslår forfatterne en overordnet ramme for studier af dansk idræt op gennem det 20. århundrede ved hjælp af en skelnen mellem en gymnastik- og idrætsbevægelse, der var knyttet til højskole- og bondebevægelsen, og en idræts- og sportsbevægelse, der var knyttet til byerne, borgerne og arbejderne.

Som en oprindelseshistorie for den moderne sport i Danmark beskriver *Dansk Idrætsliv* indledningsvist stiftelsen af DIF d. 14. februar 1896 på Søpavillionen i København. DIF startede som en relativ lille organisation, men det bemærkes også, at DIF i dag har vokset sig til at være en landsdækkende organisation for 11.000 idrætsforeninger og med en række sportsgrene organiseret i 57 specialforbund (ibid: 9).

”Dansk Idræts-Forbunds stiftelse blev del af en ny tids måde at tænke og handle på. Sportens udbredelse indgik i et parløb med urbaniseringen, og sporten blev symbol på dynamik, fremskridtstro og udvikling, dyrkelse af ungdommelighed, viljestyrke og sundhed.” (ibid: 9).

Sportens udbredelse beskrives således i forbindelse med industrialisering, urbanisering og kulturelle idealer om vækst, fremskridt og udvikling af menneskets evner. Med inspiration fra England blev sporten først udbredt som et adspredelsesmiddel for borgere især i København, hvilket senere blev fulgt af sport som fritidsaktiviteter for den voksende arbejderbefolkning i hovedstaden og i de danske provinsbyer (ibid: 14f).

Foregangsmændene ved sportens udbredelse beskrives som ’civiliseringens og fremskridtets mænd’ (ibid: 24f). De var hovedsageligt læger og militærfolk, men *Dansk Idrætsliv* berører også det komparative perspektiv ved, at der var ’overlap’ imellem repræsentanter fra gymnastikbevægelsen og sportsbevægelsen om enkelt-sager som:

”efter engelsk mønster at indføre Boldsport i vore Skoler, i Forbindelse med en Udvidelse af den rationelle Undervisning i Gymnastik.” (brev til Kultusministeriet i 1890/ibid: 24).

Idrættens mænd (for kvinder var endnu ikke med på banen) havde forskellige politiske tilhørsforhold og idrætsopfattelser, men var fælles om bestræbelserne på at modernisere idrætten og ungdommen. At moderniseringen kan anskues som en fælles kulturhistorisk baggrund for gymnastik- og sportstraditionerne vil jeg vende tilbage til i afsnit 1.3.

Det generelle træk er imidlertid, at dansk sportshistorisk forskning såvel som dele af den gymnastikhistoriske forskning har arbejdet på måder, der har medført en enighed om, at der er stor forskel mellem gymnastik og sport, mellem land eller by, mellem landbokultur og industrikultur. Det kan skyldes såvel videnskabsinterne som videnskabseksterne forhold. Nedenfor uddybes de interne særtræk ved dansk idræthistorisk forskning og forbindes med den eksterne indvirkning, som de danske idrætsorganisationer har haft på idræthistorieskrivningen.

Særtræk ved dansk idræthistorisk forskning

Sammenfattende for gennemgangen ovenfor er det, at dansk idræthistorisk forskning har taget udgangspunkt i en overordnet skelnen mellem forskellige legemskulturer; mellem gymnastikkens og sportens historie. At dette er den gennemgående tendens bliver understøttet i de særtræk ved dansk idræthistorisk forskning, som fremstår i et komparativt perspektiv med idræthistorisk forskning i andre nordiske lande (Kayser Nielsen 1990, 1992, 1994a og upubliceret manuskript).

Kayser Nielsen nævner som et første særtræk, at dansk idræthistorie er behandlet forholdsvist snævert, da der har været fokus på den institutionaliserede og organisatoriske udgave af historien. Pionererne i dansk idræthistorie har udført makroanalyser, der har kortlagt de generelle nationale linjer i gymnastikkens og sportens historie. Det fremgår bl.a. ved beskrivelser af dannelser, splittelser og fusioner af skytte-, gymnastik- og ungdomsforeninger, der har dannet baggrund for DGI¹¹ (Bruhn 1979, Daneved 1980, Jacobsen 1985), samt ved beskrivelser af stiftelsen og udviklingen af DIF som den danske sportsorganisation (Trangbæk et al 1995). Et problem ved denne tilgang kan være, at historikerne nemt kommer til at referere dansk idræthistorie på samme måde, som idrætsorganisationerne med forkærlighed og forskellige ideologier selv fortæller om deres oprindelse og udvikling. Idræthistorien har med andre ord været præget af:

”en institutionel og organisatorisk træghed, der – selv-referentielt – refererer til sin egen organisatoriske historie snarere end til idrættens historie.” (Kayser Nielsen 1994a: 46).

Den institutionelle tilgang bidrager til at beskrive organisationernes historier, men dermed bliver historien ikke fortalt om, hvorledes idrætten er blevet udøvet af befolkningen i levede praksisformer og lokale kontekster, der ikke nødvendigvis er sammenfaldende med de forskellige historier om gymnastik- og sportsorganisationerne.

Som et andet særtræk har dansk idræthistorisk forskning fokuseret på bestemte perioder, idrætsgrene og problemstillinger (Kayser Nielsen 1992: 49).¹² Der har især været fokus på perioden fra 1870-1914. Den idrætsgren, der primært er beskrevet, er gymnastikken (Korsgaard 1982/97, Trangbæk 1987). Sportens historie er dog også blevet behandlet udførligt (Bonde 1991,¹³ Kayser Nielsen 1992, Jørgensen 1997, Skjerk 2001). Meget generelt set har dansk idræthistorie fokuseret på problemstillinger inden for den ene eller anden af de legemskulturer, der blev udbredt i Danmark fra sidst i 1800-tallet med inspiration fra den svenske gymnastik og den engelske sport.

Den realhistoriske betydning af den folkelige gymnastikhistorie, som Korsgaard beskriver oprindelsen for ved Vallekilde Højskole d. 25. februar 1884, og den sportshistorie, som Trangbæk m.fl. beskriver en medvirkende oprindelse til med stiftelsen af DIF på Søpavillionen i København d. 14. februar 1896, virker måske ikke imponerende, men den virkningshistoriske effekt har været stor. *Kampen om kroppen* og *Dansk Idrætssliv* er stadig centrale værker, der danner baggrund for materialeudvalg til introducerende universitetskurser i idræthistorie.¹⁴ De første idræthistoriske værker har desuden haft en diskursiv effekt på, hvordan man i idrætsfeltet har defineret og forstået dansk idræt som folkelig gymnastik eller konkurrenceorienteret sport.

”Det er blevet en hævdvunden tanke i dansk idræt, at der skulle eksistere et modsætningsforhold mellem på den ene side gymnastikken og på den anden side sporten. Denne tanke blev for alvor slået fast med Ove Korsgaards værk *Kampen om Kroppen* fra 1982... Villet eller ikke-villet er Korsgaards synspunkter blevet brugt som led i cementeringen af det politisk-organisatoriske modsætningsforhold mellem på den ene side DDGU (DGI) og på den anden side DIF.” (Kayser Nielsen 1994a: 31).

I det danske idrætsfelt er der enighed om, at der var store modsætninger mellem gymnastikken og sporten sidst i 1800-tallet, (om end disse sikkert er blevet større i eftertiden, end de var i samtiden). Den ideologiske modsætning anvendes i dag bl.a. i idrætspolitiske diskussioner til at underbygge det organisatoriske modsætningsforhold mellem DGI og DIF, som hhv. gymnastikkens og sportens arvtagere.

Udviklingen af det danske idrætsfelt op gennem 1900-tallet er imidlertid relativt ubelyst. Bl.a. er der ikke lavet en kritisk analyse af den tvedelte organisationsstruktur i idrætsfeltet og tildelingen af tipsmidler til de store danske idrætsorganisationer.¹⁵ At der er sket dette udvalg i dansk idrætsforskning hænger i nogen grad sammen med det aktuelle organisationsbillede.¹⁶ Med referencer til gymnastikkens og sportens historie fastholder DGI og DIF deres forskellige baggrunde for at repræsentere hhv. dansk folkelig gymnastik og idræt og dansk bredde- og elitesport.

”Idrætshistorien er her et vigtigt element for at begrunde og legitimere, at der i Danmark inden for idrættens verden findes to store hovedorganisationer – en for den folkelige idræt og en for bredde- og elitesporten.” (Hansen 1998: 75).

Idrætsorganisationerne har således medvirket til at genfortælle dansk idræts-historie med vægt på den ideologiske forskel mellem gymnastikken og sporten. De to forskellige idræts historier har herved fået karakter som ’invented traditions’ (Hobsbawn & Ranger 1983).¹⁷ Med inspiration fra Hobsbawn og Rangers perspektiver på opfundne traditioner kan man sige, at genfortællinger af idrætsorganisationernes historiske baggrunde som baseret i forskellige traditioner har bidraget til at styrke fællesskabsfølelsen i hver organisation, at legitimere de centrale positioner DGI og DIF indtager i idrætsfeltet og at socialisere organisationens medlemmer. Nuancerne ved, hvordan socialiseringen i det danske idrætsfelt mere konkret foregår, bl.a. ved uddannelser, vil jeg vende tilbage til.

1.3. Historien bag traditionerne

I forlængelse af den idræts-historiske forskning, der har beskrevet gymnastikkens eller sportens historie, og har haft tendens til at fokusere på deres institutionaliserede og ideologiske modsætninger, er det relevant at anlægge et bredt kultur-historisk perspektiv i denne komparative analyse. Argumentet er her, at gymnastik- og sportstraditionernes fælles historiske baggrund er moderniseringsprocesser, der går tilbage til oplysningstiden og parallelt tog form med de folkelige bevægelser og industrialiseringen i Danmark i den sidste halvdel af 1800-tallet.

I bogen *Krop og oplysning* (Kayser Nielsen 1993) skelner Kayser Nielsen mellem tre moderniseringsfaser i Danmark hhv. sidst i 1700-tallet, sidst i 1800-tallet og i 1900-tallets anden halvdel (ibid: 14f). I det følgende vil fokus være på den anden moderniseringsfase med enkelte linjer tilbage til oplysningstiden. Den tredje moderniseringsfase vil imidlertid blive udfoldet mere detaljeret gennem afhandlingens analyser af to danske idrætsuddannelser, der er oprettet i 1951 og i 1988.

Dansk idræthistorisk forskning har taget sit udgangspunkt i det såkaldte moderne gennembrud af idræt i Danmark.¹⁸ Om bruddet fandt sted først eller sidst i 1800-tallet, er der dog ikke enighed om, ligesom der sjældent følger en diskussion af udtrykket 'det moderne gennembrud'. Eksempelvis skriver Per Jørgensen, at han ikke diskuterer begrebet, der, selvom det er almindelig anerkendt, i virkeligheden er meget bredt (Jørgensen 1997: 35). Jørgensen anvender i sin afhandling om DIF og sportens gennembrud begrebet som en samlet betegnelse for kulturelle og politiske kampe fra 1890-1914 (ibid: 35). Videre skriver Jørgensen om det moderne gennembrud:

”Udviklingsoptimisme og en naturvidenskabelig trang til at ’gennemskue’ stod i 1890-erne overfor et mytisk-religiøst livssyns betoning af ånd. Geografisk var de to livssyn knyttet til by og land.” (ibid: 35).

Det moderne gennembrud er således ofte blevet anskuet som et opgør med en traditionel livsanskuelse og som del af en social og kulturel opbrudsfasen (ibid: 278).

Modsat udlægningen ovenfor er argumentet her, at udviklingsoptimismen i det danske samfund sidst i 1800-tallet kom til udtryk på såvel landet som i byen med hhv. en omlægning af landbrugsproduktionen i andelsbevægelser og en udvikling af industriproduktionen. Den videnskabelige undersøgelsestrang gav også baggrund for en mekanisering af såvel landbruget som industrien bl.a. med opfindelsen af centrifugen og dampmaskinen (Hvidt 1990: 306). Bente Rosenbeck beskriver, hvorledes det moderne gennembrud især var et gennembrud for naturvidenskaben og på samme tid var en videreførelse af det rationalistiske og videnskabelige verdensbillede fra 1600-1700-tallet, der kom til at omfatte andre videnskabelige områder (Rosenbeck 1992/96: 12). Rosenbeck skriver videre, at tiden i slutningen af 1800-tallet var forandringernes tid, hvor videnskaben fik funktion i det moderne samfund som vor tids tro (ibid: 37).

Det bemærkelsesværdige er altså, at moderniseringen udspiller sig i spændingsfeltet mellem udviklingsoptimisme og det mytisk-religiøse, mellem moderni-

tetens nybrud indenfor forskellige sfærer og traditioners generering og videreførelse. Et tilsvarende argument kan man finde i den engelske historiker Richard Holts analyse af den engelske sports moderne historie.

”The interplay of change and continuity, persistence in some things and innovation in others, is too complex to be slotted neatly into a simple ’modernization’ model.” (Holt 1990: 12).

Moderniseringen forstår jeg således som komplekse kulturelle processer, der udspiller sig mellem forandring og kontinuitet, vedholdenhed og innovation.

Såvel gymnastiktraditionen som sportstraditionen udviklede sig op gennem 1800-tallet med disse moderniseringsprocesser. Eksempelvis var landbobefolkningen præget af grundtvigianismen som et mytisk-religiøst livssyn, men de hentede også inspiration fra den svenske gymnastik, som var baseret på naturvidenskabelige undersøgelser. Ligeledes må sporten ansues i forlængelse af landsbysamfundets traditioner for lege og spil og en tid, hvor uddannelse foregik uformelt gennem arbejdet (Højrup 1972: 65). Samtidig medførte moderniseringen en udvikling af videnskabelig viden, der gav baggrund for en optimering af sportspræstationer. Den moderne sport besidder dog stadig irrationelle egenskaber, der er genstand for mytedannelse (Kayser Nielsen 1990). Det er således i spændingsfeltet mellem det traditionelle og nymoderne, mellem det mytisk-religiøse og videnskabelig udvikling, at moderniseringen finder sted.

Moderniseringsbegrebet giver for mig at se mulighed for at anlægge et komparativt kulturhistorisk perspektiv på de traditioner, der udviklede sig parallelt med de folkelige bevægelser og industrialiseringen i den sidste halvdel af 1800-tallet. Udviklingen af de enkelte kulturelle strømme vil blive uddybet nedenfor.

1.3.a Folkelige bevægelser; agrar modernisering

Historikeren Uffe Østergaard og etnologen Palle Ove Christiansen henviser til den historiske forklaring, at Danmarks vej til at blive et moderne europæisk land startede med landboreformer og oplysningsinitiativer fra statens side i den sidste halvdel af 1700-tallet (Christiansen & Østergaard 1992: 33). Videre skriver de, at omkring 1830 var de agrare moderniseringsreformer og den folkelige kulturelle mobilisering med oplysning og selvorganisering begyndt at virke.

De folkelige bevægelser tog således form i Danmark fra 1830’erne. Roar Skovmand beskriver det folkelige, som det, der kom nedefra, og brød frem i en række

bevægelser: nationalliberale bevægelser, bondebevægelser, gudelige vækkelser m.v. (Skovmand 1951: 7f). Ydermere blev Grundtvigs idealer om '(ud)dannelse'¹⁹ af det danske folk en central inspirationskilde for de folkelige bevægelser (Østergaard 1992/2001: 67). Endvidere skriver Skovmand, at grundtvigianismen i 1870-80'erne gled sammen med politiske og økonomiske bevægelser i én strøm (Skovmand 1951: 9).

Den kulturelle strøm af folkelige traditioner blev for alvor udbredt i Danmark i den sidste halvdel af 1800-tallet i 'et tæt vævet net af politiske, økonomiske og kulturelle foreninger', der spænder fra det politiske parti Venstre, over andelsforeninger (mejerier, slagterier etc. ejet af landbobefolkningen), til skytte- og gymnastikforeninger, kirkelige valgmenigheder og foredragsforeninger m.m. (Busck & Poulsen 2000: 282). De folkelige traditioner bliver op gennem 1900-tallet videreført i et komplekst netværk af institutioner (bl.a. friskoler, efterskoler og højskoler, der betegner sig selv som 'frie skoler' og er tæt knyttet til gymnastik-, idræts- og ungdomsforeninger).

I denne afhandling fokuseres der på en udvalgt institution i dette netværk for at belyse en aktuel overlevering af folkelige traditioner. En strøm af kulturelle traditioner, der, vil det fremgå, henter historisk baggrund i de folkelige bevægelser i form af en række traditioner fra udviklingen af det danske landbosamfund, fra udbredelsen af folkelig gymnastik og fra idealer om folkelig dannelse (uddybes i del I).

Den korte gennemgang ovenfor tjener til at præsentere et bredt kulturhistorisk perspektiv på de traditioner, der danner baggrund for den ene af de idrætsuddannelser, som indgår i denne analyse. Desuden er argumentet her, at de folkelige bevægelser var medvirkende til at modernisere det danske land op gennem 1800-tallet. Det skete dels gennem en udvikling af politiske og økonomiske strukturer, der understøttede landbosamfundets produktion, dels gennem en udvikling af kulturelle traditioner, der kom til udtryk i gymnastik og folkelige dannelsesaktiviteter. Således skal de folkelige bevægelser ikke ses som forskellige fra, men i sammenhæng med industrialiseringen.

1.3.b. Industrialiseringen; urban modernisering

Set i et bredt kulturhistorisk perspektiv var det i høj grad de folkelige bevægelser, der dannede baggrund for moderniseringen af den industrielle sektor i Danmark. Landbrugets produkter og eksport udgjorde forudsætningen for industrialiserin-

gen ved at give ophav til tusindvis af industrielle arbejdspladser indenfor forarbejdning af landbrugsprodukter og tusindvis af arbejdspladser i handels- og eksportsektoren (Busck & Poulsen 2000: 258). Andre vigtige faktorer for industrialiseringen var en maskinel mekanisering og en (samtidig strukturel og kulturel) orientering mod nye markeder, hvilket for Danmarks vedkommende især var England (Hvidt 1990: 242).

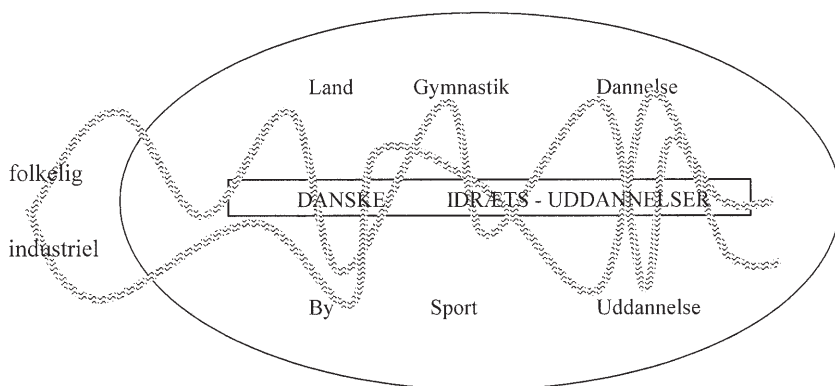
Med industrialiseringen i Danmark skete der en vandring fra land til by, som toppede i tre bølger: 1880-1914, 1930'erne og 1950-60'erne (Christiansen & Østergaard 1992: 42). Med flytningen til byen fulgte nye arbejdsmæssige, bolig-mæssige, sociale, kulturelle og politiske forhold. I hovedstaden og provinsbyerne var det i høj grad borgerskabets livsmønster, der gjorde sig gældende, som dog i nogen grad blev ændret ved tilflytningen af landarbejdere (ibid: 43). Der skete således en samtidig videreførelse og generering af kulturelle traditioner i forbindelse med en faglig og politisk organisering i arbejderbevægelsen, samt oprettelse af sygekasser, aftenskoler m.v. (Busck & Poulsen 2000: 283).

Historikeren Vagn Wåhlin anvender begrebet urbane bevægelser parallelt med beskrivelsen af de agrare bevægelser, der indgik i de samme moderniseringsprocesser, men tog form på forskellige måder med livet i byen og på landet (Wåhlin 2003: 10f). Wåhlin skitserer en model for udforskning af den urbane (såvel som den agrare) modernisering ved at beskrive bevægelsen fra strømninger opstår, til bevægelser bliver organiseret og afkaster institutioner, der kan overleve efter bevægelsen (ibid: 35).

De bevægelser, der danner baggrund for den anden uddannelsesinstitution, som er udvalgt til denne komparative analyse, kan forstås som en strøm af industrielle traditioner.²⁰ En kulturel strøm, der tog form med industrisamfundets generering af idealer om, at der skal ske en optimering af den industrielle produktion ved hjælp af faglig viden. Idealerne om vækst og udvikling af faglig viden gav også muligheder for bl.a. at træne og forbedre menneskets sportslige formåen. Med industrialiseringen i byerne blev der således udbredt en sportstradition og en faglig uddannelsestradition, der udviklede sig fra uformel mesterlære til at blive institutionaliseret i en række private og statslige skoler o. 1900 (Busck & Poulsen 2000: 262).²¹

Mit argument er da, at såvel de folkelige bevægelser som industrialiseringen indgik i en langvarig strukturel og kulturel moderniseringsproces, som i dansk

idrætshistorisk forskning er blevet kaldt det moderne gennembrud. I denne analyse betragtes gymnastikken og sporten imidlertid sammen med dertilhørende samfundstraditioner (fra hhv. agrare landbosamfund og urbane industrisamfund) og (ud)dannelsestraditioner (med idealer om hhv. folkelig dannelse og faglig uddannelse) i et bredt kulturhistorisk perspektiv som dele i to strømme af folkelige og industrielle traditioner.²² Gennem afhandlingen vil det blive klart, at et komparativt perspektiv kan bidrage til at udvikle forståelsen af, hvorledes disse traditioner bliver videreformidlet i dag ikke kun som forskellige, men som overlappende kulturelle strømme.

Figur 1: De to strømme af traditioner i det danske idrætsfelt

1.4 Danske idrætsuddannelser som undersøgelsesobjekt

Der er mange grunde til, at danske idrætsuddannelser er interessante at gøre til genstand for en etnografisk analyse. For det første trækker undersøgelsesobjektet perspektiver tilbage til udbredelsen af dansk *idræt*²³ som gymnastik og sport, der som dele i de folkelige bevægelser og industrialiseringen har været grundlæggende for udviklingen af det moderne danske samfund. Således er idræt i dag blevet et udbredt kulturelt fænomen i Danmark.²⁴ For det andet kan *uddannelser* i idræt være genvejen til en forståelse af, hvorledes de folkelige og industrielle traditioner bliver videreført i dag, idet potentielle folkelige ledere og elitetrænere bliver uddannet til at undervise andre børn, unge og voksne i idræt. For det tredje er der det særlige ved det *danske* idrætssystem set i forhold til andre lande, at der historisk og aktuelt

er udviklet en organisationsstruktur med flere, men især to dominerende idrætsorganisationer (Hansen 1994, Ibsen 2002).

I det danske idrætsfelt er DGI og DIF i dag de to centrale paraplyorganisationer for lokale idrætsforeninger i Danmark med hver ca. 1,3- 1,5 millioner medlemmer,²⁵ mens Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF), har 340.000 medlemmer. DGI og DIF er symbolsk anerkendte som de to store landsdækkende idrætsorganisationer (for hhv. folkelig gymnastik og idræt og bredde- og elitesport) og økonomisk anerkendte af staten til at modtage en stor del af tipsmidlerne.²⁶ Udover at føre idrætspolitik, disponere over tipsmidlerne og organisere diverse idrætsaktiviteter er DGI og DIF selv eller i samarbejde med andre institutioner også involveret i flere uddannelsesprojekter.

Som udgangspunkt for mit feltstudie er der foretaget et udvalg blandt de mange idrætsuddannelser i Danmark. Selv om de to udvalgte idrætsuddannelser er forholdsvis nyoprettede (fra 1951 og 1988), er de blandt de bedste mulige eksempler på institutioner, der i dag arbejder med at viderefremme de to strømme af traditioner i det danske idrætsfelt ved at uddanne hhv. ledere til den folkelige gymnastik og idræt og trænere til bredde- og elitesporten.²⁷ De to udvalgte institutioner kan ikke direkte kategoriseres som en DGI-skole og en DIF-skole, men er selvejende institutioner, der formelt ledes af et repræsentantskab, hvor repræsentanter fra hhv. DGI og DIF har flertallet. I betragtning af deres relationer til DGI og DIF kan man sige, at de to institutioner er knyttet til to forskellige positioner i det danske idrætsfelt.²⁸ Som udgangspunkt er der også en række andre strukturelle forskelle mellem de to idrætsuddannelser i form af, at de er lovgivet og bliver støttet som hhv. en folkehøjskole og en SU-berettiget uddannelse, og deres uddannelsesforløb har forskellige optagelseskrav og forskellig varighed.²⁹ Alligevel finder jeg de to institutioner sammenlignelige, da deres strukturelle forskelle også er kulturelle forskelle, der afspejler de to centrale strømme af traditioner i det danske idrætsfelt.

Blandt de 11 idræthøjskoler i Danmark har jeg valgt at følge uddannelsen ved Gymnastik og Idræthøjskolen ved Viborg (GIV). Med en lang forhistorie blev GIV oprettet i 1951 ikke mindst takket være en opbakning fra de jyske amtsforeninger (nu amtsforeninger i DGI). I lyset af efterkrigstiden blev GIV en af de højskoler som i høj grad prioriterer det at uddanne den danske ungdom som frivillige ledere. Som andre danske idræthøjskoler har GIV fastholdt det folkelige lederbegreb som en fællesbetegnelse for uddannelsen af eleverne som ledere, trænere og instruktører i specifikke idrætsgrene og for dannelsen af ledere til et alment

foreningsarbejde (Worm 1989: 38). Som forstanderen for GIV sagde til mig forud for feltarbejdet, er GIV aktuelt en af de danske gymnastik- og idrætshøjskoler, der tydeligst bekender sig til den folkelige gymnastik og idræt. Selv om GIV gennem længere tid i større eller mindre grad har samarbejdet med DGI (og forudgående organisationer), er højskolens tilknytning ikke statisk, men konstant til diskussion bl.a. blandt lærerne.³⁰ GIV er således interessant som undersøgelsesobjekt, da der her på samme tid sker en videreformidling og fornyelse af den folkelige gymnastik- og idrætstradition.

En anden institution i det danske idrætsfelt, der samarbejder med DIF og Team Danmark³¹ om at uddanne bredde- og eliteidrætstrænere, er Danmarks Trænerskole Aalborg (DTA). DTA startede i 1988 som den første deciderede uddannelsesinstitution inden for den danske sportsbevægelse. DTA er blevet efterfulgt af andre uddannelser for elitetrænere bl.a. Idrættens Træner-Akademi ved Syddansk Universitet. DTA har som sit eksplicitte formål at tilbyde træneruddannelse på et højt idrætsfagligt niveau med DIF's specialforbund som målgruppe. DTA anvender således trænerbegrebet for uddannelsen af instruktører i en række specifikke idrætsgrene. Da DTA ikke har opnået statsanerkendelse for sin træneruddannelse, og specialforbundene nu prioriterer deres egne diplomtræneruddannelser, har DIF ikke fundet grundlag for at fortsætte deres støtte til DTA. Da DTA heller ikke har kunnet rejse midler ad anden vej, har institutionen d. 30. juni 2003 været nødsaget til at lukke. Det er dog sket på et så sent tidspunkt i analyseprocessen, at præsentationen ikke ændres her. Desuden ændrer lukningen ikke ved projektets problemstilling, men bekræfter, at DTA kan betragtes som en uddannelse, der er tæt relateret til DIF som en blandt flere bredde- og elitesportsinstitutioner i det danske idrætsfelt.

1.4.a Idræts(ud)dannelse som kulturpolitisk emne

Idrætsuddannelse har gennem længere tid haft politikernes og idrætsorganisationernes bevågenhed, da man er enige om, at grundlaget for fremtidens idræt (og for at videreføre forskellige traditioner) er funderet i dannelse og uddannelse af børn og unge.

I 1980 tog Danmarks Højskole for Legemsøvelser³² og Idrættens Fællesråd³³ initiativ til en konference med titlen 'Idrætsuddannelse i 1980'erne'. Oplægsholderne ved konferencen var politikere, ledere af idrætsinstitutter i de nordiske lande og repræsentanter fra de danske idrætsorganisationer m.fl. Det fælles udgangspunkt for konferencen var at betragte idrætten som en vigtig kulturfaktor med stærk forankring i såvel den obligatoriske idræt som den frivillige idræt (Berg-Sørensen 1980: 14). De tre danske indlæg om idrætslæreruddannelse til den obligatoriske skole og frivillige leder- og træneruddannelser til foreningsidræt har undertitlen 'tilbagesyn og fremtidsønsker'. Fælles deler oplægsholderne (og jeg) antagelsen om, at idrætsuddannelser er basale størrelser for overleveringen af kulturelle traditioner i det danske idrætsfelt.

Politikernes og idrætsorganisationernes opmærksomhed på (ud)dannelsen af børn og unge går imidlertid længere tilbage.³⁴ Muligheden for at danne og uddanne gennem idræt kom især i fokus i 1930'erne, hvor samfundets unge fik mere fritid, og der blev større mobilitet mellem land og by (Kayser Nielsen 1994a). I efterkrigstiden havde politikerne også fokus på, at idrætten skulle tjene samfundets helbred og forberede ungdommen til nye opgaver (Trangbæk et al 1995 II: 20).

I dag viser idrætsorganisationernes interesse for socialiseringen af børn og unge sig i forsøg på at fastholde de unge i foreningerne. Et eksempel derpå fremgår i samarbejdet mellem DGI, DIF, Dansk Ungdoms Fællesråd og Center for Ungdomsforskning ved Roskilde Universitetscenter om et forskningsprojekt med titlen *Nye Tider – Nye Foreningsformer?* (Nielsen, Højholdt & Simonsen 2004). Inspireret af modernitetsteorier antager ungdomsforskerne, at det er på grund af de 'nye tider', at idræts- og ungdomsforeningerne har vanskeligheder med at rekruttere unge og få dem til at påtage sig ulønnede ledererhverv under de etablerede organisationsformer.

Idrætsorganisationer og uddannelsesinstitutioner har imidlertid gennem længere tid med bekymring eller optimisme givet udtryk for mere eller mindre traditionsbevidste og modernitetsorienterede idealer for dannelsen og uddannelsen af 'de unge'. Bo Vestergaard Madsen (2001) har analyseret DGI's blad *Ungdom & Idræt* i årene 1928-1935 og viser bl.a., at den folkelige idrætsdiskurs (også dengang) baserede sine argumenter om behovet for dannelse af 'de unge' på en forfaldstanke.

”Det frivillige foreningsliv og skolerne står i et vadested, hvor de ikke længere kan overføre erfaringer fra tidligere generationer til nutidens ungdom.” (Ungdom & Idræt 2001 (17)).

Som det fremgår af citatet ovenfor fra DGI's blad, er den folkelige gymnastik og idræt fortsat meget opmærksom på den kulturelle overlevering til 'nutidens ungdom'.

Ved sportsbevægelsens italesættelse af sig selv finder man i højere grad en fremskridtoptimisme om 'at udvikle de unges personlige kompetencer'. Det fremgår bl.a. i DIF's handlingsplan for 2001-2005 under satsningsfeltet 'Den unge resource'. DIF's organisering af idræt for børn og unge i efterkrigstiden var ligeledes præget af en tro på ungdommen som fremtidens potentiale (Trangbæk 1995 et al II: 24f). I det danske idrætsfelt foregår der altså til stadighed diskussioner, som anlægger mere eller mindre kulturoptimistiske eller kulturpessimistiske syn på dannelsen og uddannelsen af 'tidens unge'.

1.4.b Tidligere studier af idrætsuddannelser til foreninger

Der er imidlertid udført forholdsvis få empirisk funderede studier af danske idrætsuddannelser, og der er i disse tidligere studier ikke anvendt etnografiske metoder som deltagerobservationer blandt konkrete grupper af 'unge'. Hvorledes socialiseringen foregår i praksis i konkrete kontekster inden for foreningsidræt og skoleidræt, ved vi således ikke meget om. Her vil mit fokus være på studier af uddannelser inden for den såkaldte frivillige idræt, som indbefatter uddannelser på højskoler og andre private institutioner, samt idrætsorganisationernes kortere og længerevarende kurser.

De første studier af danske idrætsuddannelser er på sin vis den idræthistoriske forskning om udbredelsen af gymnastikken og sporten i Danmark sidst i 1800-tallet (jf. afsnit 1.2). Her berøres nemlig de første formelle uddannelser inden for den frivillige idræt i Danmark, som kan siges at være delingsførerkurser først i skydning og siden i gymnastik, der blev afholdt på landets højskoler fra 1878 (Korsgaard 1982/97: 102f). En mindre eksplicit uddannelse eller snarere en uformel mesterlære lå der også i de første pionerers udbredelse af sporten i de danske provinsbyer (Trangbæk et al 1995 I: 24f).

Højskolerne havde i lang tid det, der ligner et monopol som institutioner for idrætsuddannelse af ledere og trænere til den frivillige foreningsidræt i Danmark (Worm 1989: 44). En selvstændig position, der dog er blevet ændret med etablerin-

gen af kortere og længerevarende kurser i idrætsorganisationerne fra 1960-70'erne. I starten var organisationskurserne tænkt som en nødløsning for at afbøde manglen på ledere og trænere i idrætsforeningerne. Organisationskurserne blev dog hurtigt permanente løsninger med et systematisk opbygget udbud af kurser indenfor forskellige idrætsgrene (Ketelsen 1989: 103, Berggren, Ibsen & Jespersen 1989: 119).

Denne udvikling er omtalt i *Idræthistorisk Årbog* 1989, hvor der foruden en artikel om højskolerne (Worm 1989) er artikler om uddannelsessystemet i DDSG & I (Ketelsen 1989), DDGU (Berggren, Ibsen & Jespersen 1989), DIF (Jørgensen 1989) og DFIF (Møller 1989), samt artikler om en række lederprofiler Paul Petersen (Trangbæk 1989), Niels Bukh (Damkjær 1989) og Kaptajn Jespersen (Bonde 1989). Vi har således nogen idræthistorisk forskning om de centrale institutioner og personer, der stod bag udviklingen af danske idrætsuddannelser, mens der er mangler i den nyere og bredere kulturhistoriske forskning, der ikke alene opholder sig ved feltets dominerende institutioner og aktører, men også forsøger at nærme sig hverdagslivet for konkrete uddannelsesinstitutioner og elevgrupper i feltet.

Der blev foretaget en større spørgeskemaundersøgelse og 34 interviews af unge, som i 1981 blev uddannet ved danske gymnastik- og idræthøjskoler og ved gymnastikkurser i DDGU og DDSG & I (fra 1992 sammenlagt i DGI). Undersøgelsen er udgivet med titlen *Idrættens Trækfugle* (Berggren, Ibsen & Jespersen 1987b). Baggrunden for undersøgelsen er en tilbagevendende problemopfattelse i den folkelige gymnastik og idræt; nemlig at der er mangel på ledere i foreningerne (Berggren, Ibsen & Jespersen 1987a: 1f). Undersøgelsen viser, at selv om tilgangen til kurser og instruktøruddannelser inden for den folkelige idræt har været voksende siden 1960'erne, sker der et stort frafald af potentielle folkelige ledere umiddelbart efter et højskoleophold eller et organisationskursus. I sammenfatningen af undersøgelsens resultater lyder de tre første pointer dog:

”1. Instruktørfrafaldet og instruktørvedholdenheden er hverken værre eller bedre end det altid har været. 2. Instruktørfrafaldet og instruktørmanglen skyldes ikke ’tyveri’ fra anden form for idrætsorganisering. 3. Instruktøruddannelse har ikke den betydning som organisationer og højskoler tillægger dem” (Berggren, Ibsen & Jespersen 1987b: 234f).

Undersøgelsen af *Idrættens Trækfugle* forsøger altså at aflive myterne om, at der skulle være specielt meget ledermangel blandt unge i dag frem for ’i gamle dage’, og

at frafaldet af ledere inden for den folkelige idræt skyldes konkurrence fra andre idrætsorganisationer. Undersøgelsen antyder derimod, at der er en modsætning mellem de folkelige idrætsorganisationers og gymnastik- og idrætshøjskoleers idealer på den ene side og eleverne, som ikke tillægger lederuddannelserne den samme betydning, på den anden side. Denne spænding mellem institutionernes idealer om at uddanne folkelige ledere og elevernes måder at forholde sig dertil gennem deres praksis er mit afsæt i denne analyse, som vil uddybe forståelsen af ikke alene modsætningen, men også af den kulturelle overlevering fra institutioner til aktører i det danske idrætsfelt.

Der er ikke tidligere udført en decideret undersøgelse af træneruddannelser inden for sportsbevægelsen. DIF har dog iværksat en omfattende analyse af kulturelle værdier i en række projekter, opgaver og aktiviteter, der er organiseret under DIF.³⁵ Rapporten bærer titlen: *Kærlighed og konsensus* (Molin 1996).³⁶ Molin præsenterer et alternativt vokabularium for en række værdier ved organisationskulturen i DIF, der går på tværs af de enkeltes roller i og holdninger til organisationsfællesskabet. Bl.a. lyder det i rapporten: 'Elite og bredde er en forfejlet, enten-eller diskussion' (ibid: 8).

Baggrunden for DIF's iværksættelse af undersøgelsen forud for sit 100-års-jubilæum var 'ønsket om at diskutere den hundrede åriges fremtid' i forlængelse af diskussioner om handikapspørgsmål, integration og ligestilling m.m. og arbejdet med udviklingen af 'et sammenhængende politikatalog' (ibid: forord). Undersøgelsen har dog også (med eller uden forsæt) peget på, at der ikke er en direkte sammenhæng mellem de overordnede politiske idealer i DIF og deltageres praksis i lokalforeningerne.

"Lokalt er man afvisende overfor 'missionærer' og med mindre de centrale 'politiske' fremstød tilfældigvis rammer ned i nogle aktuelle lokale problemstillinger så ignoreres de." (ibid: 18).

Undersøgelsen *Kærlighed og Konsensus* (Molin 1996) udpeger ligesom *Idrættens Trækfugle* (Berggren, Ibsen & Jespersen 1987a, 1987b) en modsætning mellem de institutionaliserede idealer og deltageres hverdagsliv i idrættens verden. Baggrunden for undersøgelserne er anderledes end min analyse, men ikke desto mindre peger de på relevansen af at undersøge forholdet mellem uddannelsesinstitutioner og elever i feltet.

1.5 Projektets formål og problemformulering

Ved gennemgangen ovenfor træder der gradvist et grundlag frem for dette projekt. Idrætsuddannelser er centrale kulturelle fora for overleveringen af traditioner til de kommende generationer, men der er udført forholdsvis få empiriske studier af disse. Der er udført grundlæggende danske idræthistoriske analyser af gymnastikkens og sportens udbredelse sidst i 1800-tallet, som berører uddannelser af delingsførere på højskoler, og hvordan civiliseringens mænd agerede som pionerer i byerne, men der er endnu ikke udført nogen større komparativ analyse.³⁷ Desuden er der et historisk vakuum i forhold til at forstå, hvorledes gymnastik- og sportstraditionerne bliver videreført i dag.

De eksisterende studier af danske idrætsuddannelser er især udført inden for den folkelige idræt (Berggren, Ibsen & Jespersen 1987b, Wilsted & Ketelsen 1988), mens en kulturundersøgelse i DIF også udpeger en modsætning mellem institutionens idealer og deltagernes praksis i et lokalt hverdagsliv (Molin 1996). Der er imidlertid endnu ikke udført en undersøgelse af danske idrætsuddannelser, der sammenholder de forskellige institutioners idealer med deltagernes praksis gennem et uddannelsesforløb.

Med manglen dels på komparativ analyse i dansk idræthistorisk forskning, dels på sammenstilling af institutions- og aktørniveauet i tidligere studier af danske idrætsuddannelser er dette projekts formål at bidrage med:

1. en komparativ analyse med empiriske beskrivelser af kulturhistoriske forskelle og ligheder mellem to danske idrætsuddannelser af folkelige ledere og elitetrænere, og
2. en teoretisk forståelse af, hvorledes de folkelige og industrielle traditioner bliver videreført af såvel institutioner som aktører i det danske idrætsfelt.

Projektet har altså to sammenhængende formål. For det første er det empiriske formål ved hjælp af den etnografiske komparative metode at afdække forskelle såvel som ligheder mellem idrætsuddannelser af folkelige ledere og elitetrænere. Ved hjælp af etnografisk feltarbejde med deltagerobservationer er projektet desuden rettet mod ikke kun at afdække specifikke institutioners idealer for idrætsuddannelser (her ved GIV og DTA), men også praksisperspektivet for konkrete aktører (her 18-30-årige elever).

For det andet er det projektets teoretiske formål at bidrage til forståelsen af, hvorledes traditioner, der har baggrund i udbredelsen af folkelige traditioner og

industrialiseringen, bliver overleveret ved aktuelle idrætsuddannelser i feltet. Her til anvendes to centrale perspektiver i den nyere antropologiske teorihistorie; nemlig Pierre Bourdieus feltteori (bl.a. Bourdieu 1977, 1997) og Fredrik Barths analysebegreb 'strømme af kulturelle traditioner' (bl.a. Barth 1989, 1993a). Sammen-tænkningen af de to teoretikere gør det muligt at anlægge et dobbelt analytisk perspektiv. For det første analyseres, hvorledes traditionerne er institutionaliseret i feltet, og for det andet analyseres, hvorledes aktører forholder sig til traditionerne ud fra deres erfaringer, der er hentet fra flere kulturelle strømme i feltet (uddybes i kapitel 2).

Bourdieu & Passeron (1977/98) har i bogen *Reproduction in Education, Society and Culture* defineret uddannelse og socialisering i bred forstand som del af en kulturel reproduktion i et samfund. Den danske professor i pædagogik Staf Callewaert oversætter dette som kulturoverføring fra en generation til en anden (Callewaert 1992: 116). Andre, især amerikanske kulturanropologer som Franz Boas (1928), Ruth Benedict (1934) og Margaret Mead (1930, 1956), har udpeget, at der ofte er en latent kulturkløft mellem generationer ved uddannelser. Mead foretrak begrebet 'enculturation' frem for socialisering for processen, hvor de enkelte i samfundet bliver medlemmer af en specifik kultur (Mead 1965: 309, Schwartz 1976: ix). I denne afhandling anvendes begrebet videreførelse for processen, hvor kulturelle traditioner bliver videreformidlet under medvirken af såvel institutioner som aktører; i spændingsfeltet mellem strukturer og den enkeltes handlemuligheder 'agency'. Forståelsen af den kulturelle overlevering vil blive uddybet i de specifikke analyser af, hvorledes der sker en socialisering i forskellige former ved idrætsuddannelserne. En videreførelse af traditioner, der samtidig viser en reproduktion af institutionaliserede idealer og en kulturel produktion ved 'unges' praksis i det danske idrætsfelt.

1.5.a Tese og operationalisering af problemformulering

For den detaljerede analyse i afhandlingen har jeg formuleret en tese, som er baseret i mit forhåndskendskab til feltet samt gennemgangen af dansk idræthistorisk forskning og tidligere studier af danske idrætsuddannelser (jf. afsnit 1.1-1.4). Gennemgående viser der sig som nævnt et behov for komparativ analyse og for etnografiske studier, der kan komme tættere på modsætningen mellem dels et institutionsniveau i det danske idrætsfelt, som repræsenterer de forskellige traditioner og idealer for uddannelser af folkelige ledere og elitetrænere, dels et aktørniveau i

idrætsfeltet, hvor der også kan findes ligheder og variationer ved udøvelsen af traditionerne i praksis. Tesen er derfor:

1. at institutionerne viderefører de to strømme af traditioner i form af forskellige historiske og diskursive idealer for de to idrætsuddannelser, og
2. at elevgrupperne, som aktører med sammensatte baggrunde i det danske idrætsfelt, forholder sig på varierende måder til de to strømme af traditioner.

Elevgrupperne bekender sig ikke i samme grad som institutionerne til historiske og diskursive forskelle mellem kulturelle traditioner i det danske idrætsfelt, men er derimod optaget af at udvikle deres sammensatte erfaringer som udøvere og instruktører i idrætsfeltet. Med andre ord vil jeg ikke tale om en kulturkløft mellem 'gamle og unge', men afdække en række forskelle og ligheder mellem, hvorledes institutionerne og elevgrupperne viderefører traditionerne i to typer af kulturelt materiale hhv. i idealer (med forskellige historier og begrebslige udtryk) og i praksis.

I operationaliseringen af problemformuleringen har jeg udviklet tre perspektiver på analysen af traditioners videreførelse ved de to idrætsuddannelser. Set i sammenhæng med min tese er det først og fremmest relevant at undersøge institutionernes historiske og diskursive idealer. Institutionernes historie kunne alene beskrives ud fra arkivstudier, men en analyse af rum giver derudover mulighed for at afsøge den levende historie ved, at traditionerne er materialiseret i rum på måder, der påvirker den sociale organisering på stederne i dag. Foruden de fysiske rammer har jeg undersøgt overleveringen af traditioner via andre centrale områder i socialiseringen af de to elevgrupper; nemlig de eksplicite diskurser ved institutionerne og de mere eller mindre implicite koder for ledere og trænere.

De tre perspektiver; rum, diskurser og koder i praksis, er desuden blevet udviklet i et samspil mellem empiri og teori, så analysen af traditioners videreførelse ved GIV og DTA også finder teoretisk understøttelse hos Barth.³⁸ Arbejdet med det empiriske materiale og med at udvikle den teoretiske forståelse deraf har ført til tre delanalyser i afhandlingen, der viser, hvorledes de to strømme af folkelige og industrielle traditioner bliver videreført på de specifikke feltarbejdssteder i rum (del I), som diskurser (del II) og kulturelle koder, som aktører ikke alene udøver, men også sammensætter på varierende måder i deres praksis (del III).

Nedenfor følger en kort opridsning af de detaljerede analysespørgsmål, som danner bro mellem problemformuleringen og de enkelte analysedele i afhandlingen.

Del I: Rum. Hvorledes bliver traditionerne videreført som materialiserede historiske elementer, der præger socialiseringsformen i institutionernes rum? (kapitel 3). Og hvorledes forholder eleverne sig dertil i de aktuelle praksislandskaber? (kapitel 4).

Del II: Diskurser. Hvorledes bliver traditionerne videreført i en verbaliseret form som diskursordner for institutionernes undervisning? (kapitel 5). Og hvorledes forholder elevgrupperne sig til de diskursive idealer gennem deres uddannelsesforløb? (kapitel 6).

Del III: Koder i praksis. Hvorledes bliver traditionerne videreført som kulturelle koder for folkelige ledere og elitetrænere ved GIV og DTA? (kapitel 7). Og hvorledes udøver og forholder elevgrupperne sig til koderne i deres undervisningspraksis? (kapitel 8).

For at kunne afdække tesen fokuserer de to kapitler i hver del hhv. på institutionaliseringen af traditionerne og på elevgruppernes måder at forholde sig dertil. I de tre dele arbejder jeg med udvalgte (men dog centrale) aspekter af min empiri og udvalgte teoretiske perspektiver. Teoretikernes begreber anvendes som idealtyper til at systematisere og kondensere de komparativt set centrale træk i materialet, der nuanceres videre i analysen. Det betyder, at mulighederne ved den enkelte teoretiker ofte ikke udtømmes, men derimod at der gennem afhandlingen gradvist opbygges et sammensat teorikompleks. De anvendte teorier arbejder alle metateoretisk set i spændingsfeltet mellem 'struktur og agency' (uddybes i kapitel 2) og kan samlet bidrage til at belyse, hvorledes traditioner bliver videreført såvel som institutionaliserede strukturer i feltet som i aktørers ord og handlinger under flere forskelligartede socialiseringsformer.

De tre dele med analyser af rum, diskurser og koder bygger ikke direkte ovenpå hinanden. Inden for hver del forfølger jeg (med udvalgt empiri og teori) et perspektiv, der udfolder ikke om, men hvorledes traditioner overleveres i materialiserede, verbaliserede og praktiserede former. Styrken ligger således i de empiribaserede komparative beskrivelser og i udviklingen af en teoretisk forståelse af traditioners videreførelse. Det teoretiske bidrag skal overordnet vurderes ud fra en pragmatisk videnskabsopfattelse, hvor teorier betragtes som instrumenter, der gøres smidige og sættes i arbejde for at uddybe forståelsen af empirien (Schmidt 2000: 79f).

1.6 Metode og design

Mit feltarbejde har primært fundet sted gennem et skoleår ved GIV og DTA.³⁹ Det har været muligt at rejse frem og tilbage mellem feltarbejdsstederne og etablere mit hjem der i perioder. Inden for antropologien opfattes hjemmet ellers ofte som det stationære, mens felten er en rejse væk. I antologien *Constructing the Field* argumenterer en række 'auto-antropologer'⁴⁰ imod denne arketypiske forståelse af det etnografiske feltarbejde. Argumentet er, at etnografens felt og hjem ikke er absolut adskilte, og at det er nødvendigt at anvende en række varierende metoder udover deltagerobservation (Amit 2000: 12). I dette tilfælde anvendes ligeledes en række forskelligartede metoder i mit feltarbejde for at afdække både et institutions- og aktørniveau i det danske idrætsfelt.

I forhold til institutionerne har jeg for det første indsamlet skriftlige og visuelle repræsentationer af rummets historie ved GIV og DTA. Desuden har jeg studeret vedtægter, præsentationsfoldere, undervisningsplaner m.v., hvori institutionerne verbaliserer deres aktuelle uddannelsesidealer. For at få et indblik i de to elevgruppers sociale, idræts- og uddannelsesmæssige baggrunde har jeg udført en spørgeskemaundersøgelse ved uddannelsesstart,⁴¹ hvilken er blevet suppleret med interviews af ti udvalgte elever fra hver institution undervejs i uddannelsesforløbet.⁴² Derudover har jeg foretaget en lang række deltagerobservationer bl.a. af elevernes undervisningspraktik som ledere og trænere. Efter skoleåret med feltarbejdsophold ved GIV og DTA har jeg genbesøgt institutionerne flere gange og holdt kontakt med nogle af interviewpersonerne, der har virket som etnografiske hovedinformanter, som jeg fortsat har vekslet ord med og skriftligt kommunikeret med.

Det etnografiske ved feltarbejdet handler ikke kun om at anvende bestemte metoder. Min anvendelse af klassiske etnografiske metoder som deltagerobservation og komparativ analyse er også baseret i udviklingen af teoriehistorisk viden derom. Deltagerobservation er blevet den centrale metode i moderne etnografisk forskning, hvor det især er Bronislaw Malinowski (1922/78), som med sit feltarbejde på Trobrianderne har gjort sig selv til talsmand for denne metode (Stocking 1983: 111). Imidlertid er deltagerobservation ikke noget enhedsbegreb, men studiet af kulturel praksis i et givet felt kan spænde fra indlevende deltagelse til udelukkende observation. Retrospektivt set kan min tilgang kendetegnes ved i høj grad at tage form, som det Bourdieu kalder 'deltagerobjektivering'.⁴³ Ved feltstudier i sit eget samfund er etnografen nemlig allerede deltager, og undersøgelsesobjekterne virker i høj grad velkendte, så objektivering bliver ekstra væsentlig. Min opgave

i feltet var ikke alene at subjektivere (at være deltager), men også at objektivere (at tage afstand fra det, der var kendt for mig før feltstudiet), bl.a. ved at analysere de to idrætsuddannelser i et komparativt perspektiv.

Set med en metodekritisk synsvinkel virker det komparative perspektiv, der skifter frem og tilbage mellem GIV og DTA, i nogen udstrækning som en begrænsning, på den måde, at analysen ikke giver en dybdegående beskrivelse af den enkelte institution, men derimod en generaliseret forståelse af forskelle og ligheder i feltet. Ydermere har metoderne også begrænsninger ved det, de ikke kan sige noget om. Bl.a. har jeg kun fået et begrænset indblik i elevgruppernes baggrunde i idrætsfeltet via et spørgeskema besvaret af eleverne ved starten på GIV og DTA. Jeg har heller ikke kunnet studere elevernes praksis som ledere og trænere efter uddannelserne.⁴⁴ Dog har jeg undervejs i uddannelsesforløbet ved GIV og DTA udført interviews af og deltagerobservationer blandt eleverne, som berører deres tidligere idræts- og undervisningserfaringer og deres fremtidsvisioner som ledere og trænere.

Generelt har rækken af metoder været dele i en komparativ analyse, som har hjulpet mig til at afdække centrale forskelle og ligheder mellem traditioner i det danske idrætsfelt. Fra den etnografiske teorihistorie har jeg kunnet hente metodologiske overvejelser om komparative studier; i første omgang forholdsvis simple studier af forskelle 'mellem' samfund eller kulturer og siden komparative analyser af komplekse kulturelle forhold 'inden for' et samfund eller felt. At de sidstnævnte metodologiske overvejelser er særligt relevante for denne komparative analyse uddybes nedenfor.

1.6.a Etnografisk komparativ analyse

Der er lille enighed om, hvad der konstituerer den etnografiske komparative metode (Barth 2000: 78). Metoden er desuden blevet ændret og kritiseret gennem årene. Alligevel vil jeg argumentere for, at det komparative greb kan bidrage til at udfolde kompleksiteten inden for et kulturelt felt.

Det komparative perspektiv har været en grundlæggende del af etnografiens teorihistoriske udvikling. Det første tværkulturelle antropologiske studie kan siges at være det, der blev præsenteret af Edward B. Tylor i 1889 med titlen: *On a method of investigating the development of institutions applied to the laws of marriage and descent* ved årsmødet for 'Royal Anthropological Institute' i England (Chick 2000: 33). Tylor var ikke den eneste angelsakser, også Herbert Spencer, Sir

James Frazer og Lewis Morgan studerede samfund og institutioner i et evolutionistisk udviklingsperspektiv.

Ton Otto har opridset tre typer af komparative studier op gennem antropologiens teoriehistorie (Otto 1999: 45f). For det første udarbejdede antropologer, som senere tiders etnografer har kaldt lænestolsantropologer,⁴⁵ sammenligninger, der havde til formål at afdække evolutionen af institutioner som religion, slægtskab osv. i forskellige samfund (bl.a. Frazer og Tylor).⁴⁶ Efter disse kvantitativt orienterede sammenligninger af forskellige samfund og institutioner fulgte en anden type komparative studier af begreber og symboler, med det mål at udvikle en hermeneutisk forståelse af enkelte kulturer (bl.a. Geertz). En tredje type komparative studier har taget form som strukturelle sammenligninger. Formålet var her at forstå kulturelle systemer som transformationer og variationer af universelle binære strukturer (bl.a. Levi-Strauss).

I den antropologiske teoriehistorie har komparation således været knyttet til bl.a. evolutionisme, diffusionisme, hermeneutik, funktionalisme og strukturalisme. I de seneste årtier har etnografer imidlertid taget afstand fra komparative studier og deres tendenser mod generaliseringer til gengæld for et fokus på det unikke og partikulære (Nader 1994: 93). Komparativ analyse generaliserer, men kan for mig at se også hjælpe til at kontekstualisere specifikke feltarbejdssteder og udpege centrale kulturelle træk i et felt, hvis kompleksitet ellers kan være svær at overskue.

Laura Nader påpeger, at komparation stadig er en implicit del af antropologien i mødet mellem os og 'de andre'. Nader præsenterer to delargumenter om behovet for en generel komparativ bevidsthed. For det første, at komparation kan belyse forbindelser mellem det universelle og det partikulære, mellem det globale og lokale, mellem fortid og nutid, mellem antropologen og de studerede (ibid: 86). For det andet er Naders argument, at en komparativ bevidsthed fører til vigtige antropologiske 'opdagelser' (ibid: 93).⁴⁷ Anvendelsen af det komparative greb i etnografiske analyser har desuden ændret sig med den antropologiske teoriehistorie og har ført til en forståelse for den kulturelle kompleksitet af forskelle og ligheder også i antropologers eget vestlige felt.⁴⁸

Barth argumenterer for, at den etnografiske komparative metode også er anvendelig i såkaldte moderne samfund. Det er ifølge Barth den samme metodologi, man kan bruge til at udpege variationer 'mellem' samfund og 'inden for' et kulturelt felt.

”Working in terms of a modern conception of culture there cannot be one ‘comparative method’ for the longer and more contrastive comparisons (often called comparisons ‘between cultures/societies’) and another method (what we would perhaps call ‘close analysis’) for the comparisons that we make between different cases and voices within named groups ... the methodology is simply one that makes use of a field of variation for a comparative investigation.” (Barth 2000: 84).

Barth fremhæver altså, at etnografiske komparative studier er i stand til at belyse en kulturel variation inden for et felt. Det komplekse kulturelle felt må begrebsmæssigt transformeres til et sæt af dimensioner, som kan analyseres i forhold til hinanden (ibid: 82). Barth anbefaler at karakterisere de fremtrædende mønstre af empiriske elementer i et felt som ’strømme af kulturelle traditioner’ (Barth 1989: 133/uddybes i afsnit 2.3).⁴⁹

Målet for Barths komparative metodologi er at udfolde den kulturelle kompleksitet eller det, han slet og ret kalder variationen i et felt. Barth opfordrer til i sammenligningen at udpege ligheder ved praksis frem for alene forskelle i feltet.

“Comparison aiming at discovering similarities rather than differences thus led to the discovery of a covert commonality of practice underlying a field of riotous formal diversity.” (Barth 2000: 88).

Eksempelvis har Barth sammenlignet to samfund på en nordlig bjergskråning på Bali, der har interessante paralleller med dette komparative studie af to institutioner i Nord- og Midtjylland. Umiddelbart fandt Barth, at de to samfund på Bali var så forskellige, at han var foranlediget til at tro, at de hørte til forskellige kontinenter eller var historisk set adskilte folk. Deres formelle teologi, politiske institutioner og de regler og forestillinger, der blev anvendt i konstruktion af de sociale grupper var fundamentalt forskellige. Imidlertid fandt Barth ved nærmere komparativ analyse ud af, at beboernes hverdagsliv og begrebsbrug slørede kontrasten og udviste en større lighed (Barth 1993a: 61).

En etnografisk komparativ analyse af samfund (og institutioner) kan udpege ikke kun forskellige institutionaliserede idealer, men også ligheder ved hverdagslivet i feltet. Analysen kan dog ikke fuldstændigt afdække den komplekse virkelighed, som folk lever. Holy og Stuchlik (1981) skelner mellem analytiske modeller og folks modeller. Her beskrives det empiriske felt med analysemodeller som ’strømme af traditioner’ og ’det danske idrætsfelt’ (inspireret af Barth og Bourdi-

eu), der ikke er lig med folks modeller af feltet. Den analytiske konstruktion af feltet er udviklet med interesser for teoretisk at forstå traditioners videreførelse, der adskiller sig fra deltagernes daglige interesser. Projektet kan til gengæld bidrage ved at anlægge analytiske perspektiver på de kulturelle processer i feltet, som ofte bliver taget for givet af de, der lever dem.

1.7 Afgrænsning

Afhandlingen tager ikke form som en tilbundsgående historisk analyse af de traditioner, der blev udbredt i det danske idrætsfelt sidst i 1800-tallet. Mit udgangspunkt er her virkningshistorien, der har medført et fokus på den ideologiske forskel mellem gymnastikken og sporten. Materialet til denne analyse er til gengæld baseret på aktuelle feltundersøgelser ved to danske idrætsuddannelser oprettet i 1951 og 1988, hvor der viser sig spor af forskelle og ligheder mellem to kulturelle strømme, der har været centrale for udviklingen af det danske idrætsfelt. I afhandlingen behandles kun et begrænset udsnit af de mange institutioner og aktører i idrætsfeltet. Ikke desto mindre kan studier af de udvalgte idrætsuddannelser illustrere kompleksiteten ved gymnastik- og sportstraditionernes videreførelse i idrætsfeltet og i det moderne danske samfund.

I afhandlingens dele belyses videreførelsen af traditioner via rum, diskurser og koder. At det netop er blevet disse tre perspektiver skyldes min tese og samspillet mellem teori og empiri. Bl.a. var analysen af rum ikke planlagt før feltarbejdet, og først efter nogen tid så jeg muligheden for at studere historien bag de to institutioner via rum. De tre dele udfolder, hvorledes traditioner bliver videreført i flere forskellige socialiseringsformer, hvilket samlet giver en bred forståelse af, at der sker en kulturel overlevering gennem vore omgivelser, vort sprog og vor daglige praksis.

Institutionerne kommer i den komparative analyse til at fremstå som relativt homogene enheder. Andre elementer kunne også indgå i analysen af, hvad der konstituerer de to institutioner bl.a. grupperne af ansatte. Her viser den komparative analyse af rum og diskurser dog centrale aspekter ved den materielle og verbale overlevering af traditioner i institutionernes dagligdag. Desuden antager jeg, at traditionerne bliver operationaliseret af institutionernes ledere og lærere, hvis opgave det er at repræsentere de forskellige dannelses- og uddannelsesidealer. Under feltarbejdet har jeg ikke lavet interviews med underviserne, men fulgt dem i det daglige, ved lærermøder og ved andre lejligheder. Således har underviserne ikke haft

samme mulighed for at komme til orde som elevgrupperne. Afgrænsningen har imidlertid været en nødvendig prioritering under feltarbejdet for til gengæld at fokusere på eleverne, hvis måder at forholde sig til traditionerne er centrale for problemstillingen. Enkelte af elevernes interviewudsagn inddrages undervejs i analysen for at illustrere kompleksiteten i elevgruppernes måder at forholde sig til traditionerne og skal således ikke altid vurderes efter, hvor repræsentative de er for de forskellige institutioner.

Bagefter er der ting, som jeg ikke fik spurgt eleverne om i rækken af interviews. Desuden ville jeg gerne have fulgt flere elevers undervisningspraktik for at give mere tyngde til analysen af kulturelle koder i de kommende folkelige ledere og elitetræneres praksis, men det var ikke muligt inden for det skoleår, hvor jeg udførte feltarbejde ved GIV og DTA. En mulighed ville være at vende tilbage på senere uddannelsesforløb og udføre deltagerobservationer af enkelte elevers undervisningspraktik der. Imidlertid har jeg fundet det vigtigt, at mit materiale er hentet fra det samme skoleår, da det ellers ikke vil være muligt at sammenholde de to institutioners idealer for deres uddannelsesforløb og elevgruppernes måder at forholde sig dertil på det givne tidspunkt. En anden grund til, at jeg ikke har lavet opfølgende analyser af nye elevers udsagn og praksis som ledere og trænere, er, at interviews og deltagerobservationer kun er dele i mit feltarbejde. Således er det kun via længerevarende feltarbejdsophold muligt at analysere, hvad der er centrale træk i elevernes interviewudsagn set i sammenhæng med deres praksis.

Projektet giver ikke en evaluering, som institutionerne selv og politiske instanser i det danske samfund kan bruge til at vurdere de enkelte idrætsuddannelser. Til forskel fra pædagogisk udviklingsarbejde, som kan give konkrete handlingsanvisninger til de involverede institutioner, har dette forskningsprojekt et empirisk og et teoretisk formål, der ikke direkte er af værdi for institutionerne. Selv om det ikke direkte er formålet, giver de empiriske beskrivelser og den teoretiske forståelse af traditioners videreførelse dog mulighed for, at de involverede kan se deres uddannelse i en komparativ belysning.

1.7.a Struktur for afhandlingen

Afhandlingen er opbygget, så den gennem de tre analysedele giver et billede af de to kulturelle strømmes videreførelse. Billedet bliver til gennem analyse af historien i institutionernes rum (del I), analyse af de aktuelle diskurser ved GIV og DTA (del II) og analyse af koder for de fremtidige folkelige ledere og elitetræneres praksis

(del III). I hver del gives der en udførlig introduktion og opsamling, så de enkelte dele og kapitler kan læses hver for sig. For de, der forud for læsningen ønsker et indblik i indholdet, følger her en opridsning af de væsentligste elementer og pointer i de tre analysedele.

Del I 'Rum' er en analyse af den materialiserede videreførelse af historiske traditioner. I kapitel 3 beskrives de to strømme af hhv. folkelige og industrielle traditioner, der udgør den historiske baggrund for oprettelsen af GIV og DTA. Komparativt set præger de folkelige og industrielle traditioner den sociale organisering i rummene, der generelt er kendetegnet ved en kollektiv og fællesskabsorienteret samfundsform ved GIV og en individuel og arbejdsdelt socialiseringsform ved DTA.

Dette bliver uddybet og nuanceret i kapitel 4, hvor rum analyseres som aktuelle praksislandskaber for elevgrupperne. Analysen vil udpege, hvorledes traditionerne og de forskellige socialiseringsformer medfører en orientering mod fællesskabet ved GIV (centripetal) og mod det individuelle ved DTA (centrifugal). Samtidig viser analysen, hvorledes elevgrupperne forholder sig dertil og handler som aktører, der orienterer sig såvel centripetalt som centrifugalt i praksislandskaberne. At eleverne følger modsatrettede principper i rummene, tolkes sidst i del I som udtryk for en kulturel dobbelthed ved traditionernes videreførelse i det moderne danske samfund.

Del II 'Diskurser' analyserer, hvorledes traditionerne bliver videreført i en verbaliseret form i den aktuelle undervisning ved GIV og DTA. I kapitel 5 beskrives institutionernes opbygning af forskellige diskursordner gennem det, der er nedskrevet, bliver udtalt og handlingsanvist ved GIV og DTA med baggrund i hhv. en folkelig dannelsestradition og en faglig uddannelsestradition. De uformelle kategorier i hverdagen, hvor man taler om bl.a. 'gymnastikpiger' ved GIV og 'aerobicpiger' ved DTA viser, hvorledes de to elevgrupper også definerer sig inden for de forskellige diskursordner i relation til hhv. gymnastik- og sportstraditionerne. Disse kategorier illustrerer dog også, at de to elevgrupper i dagligdagen primært kategoriserer sig efter de idrætsmæssige og kønsmæssige relationer, der optager dem i undervisningshverdagen.

Videre i kapitel 6 er fokus derfor på, hvorledes eleverne forholder sig til de diskursive dannelses- og uddannelsesidealer eller snarere, hvorledes de ikke direkte forholder sig til diskurserne, men er optaget af sociale og praksisnære forhold. Ved velkomsten, midtvejsbegivenheder og afslutningen af de to uddannelsesforløb gi-

ver institutionerne udtryk for en række diskursive idealer om folkelig dannelse af elevgruppen ved GIV og om faglig uddannelse af de enkelte studerende ved DTA. Imens er begge elevgrupper som i et rituelt forløb optaget af at danne uformelle sociale relationer, og de gennemgår en flertydig erfaringsdannelse. Del II afdækker således, at traditionerne ikke kun bliver verbaliseret som forskellige diskursive idealer, men også bliver udlevet af aktører på en sådan måde, at deres erfaringsdannelse og praksis går på tværs af traditionerne for folkelig dannelse og faglig uddannelse.

Del III 'Koder i praksis' er en analyse af, hvorledes traditionerne bliver videreført i praktiseret form som kulturelle koder for de kommende folkelige ledere og elitetrænere.⁵⁰ Kapitel 7 bygger primært på interviews af elever fra GIV og DTA undervejs i deres uddannelsesforløb. Elevernes interviewudsagn peger i første omgang på forskellige koder for, hvordan man ideelt skal handle som leder og træner. Disse koder kan forstås som en videreførelse af de historiske traditioner (del I) og diskursive idealer ved GIV og DTA (del II). Desuden viser der sig en bredere meta-kode, når elevgrupperne giver konkrete beskrivelser af, hvorledes de handler i forhold til deres udøvere.

Analysen af traditionernes videreførelse som koder i de to elevgruppers udsagn uddybes derfor videre i del III i forhold til de samme elevers undervisningspraksis. Kapitel 8 udfolder, hvorledes elevernes praksislogik som idrætsinstruktører er sammensat fra deres erfaringer som udøvere og instruktører før idrætsuddannelserne, samt fra undervisningsøvelser ved GIV og DTA. På baggrund af deltagerobservationer af elevernes undervisningspraktik diskuteres det, at de to elevgrupper ikke alene har erhvervet sig en forståelse for de forskellige kulturelle koder, men også udøver og fortolker traditionerne på varierende måder som folkelige ledere og elitetrænere.

Det er således i spændingsfeltet mellem institutionaliserede strukturer og aktørers 'agency', at afhandlingen vil udfolde overleveringen af traditioner. Et spændingsfelt, som jeg vil uddybe den teoretiske forståelsesramme for i næste kapitel.

Kapitel 2

TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ FELTET

Dette kapitel er skrevet for at give en såvel teoretisk som empirisk indføring til feltet. De samtidige teoretiske og empiriske betragtninger om traditioner i det danske idrætsfelt bringer mig ind i spændingsfeltet mellem analytiske modeller og folks modeller (Holy & Stuchlik 1981). Det betyder, at teoretikere med kendskab til de anvendte analysemodeller og folk med kendskab til det empiriske felt måske vil savne flere detaljer i det følgende. Gennem en sammentænkning af to teoretiske perspektiver udfolder der sig imidlertid en forståelsesramme for denne analyse, der forsøger at adressere den kulturelle kompleksitet i det danske idrætsfelt.⁵¹

Her argumenteres i forhold til empirien for anvendelsen af to hovedteoretikere i afhandlingen; nemlig den franske sociolog Pierre Bourdieu og den norske etnograf Fredrik Barth. Bourdieus feltteori anvendes som analyseramme for at udpege den tvedelte struktur i det danske idrætsfelt, der placerer de to uddannelsesinstitutioner på forskellige positioner som repræsentanter for hhv. den folkelige gymnastik og idræt og bredde- og elitesporten (uddybes i afsnit 2.1-2.2). Barths analysebegreber bidrager til at beskrive kompleksiteten af forskelle og ligheder mellem de traditioner, der som sammensatte strømme bliver videreført ved GIV og DTA, samt til at forstå, hvorledes aktører forholder sig på varierende måder til traditionerne (uddybes i afsnit 2.3-2.4).

Den følgende præsentation af Bourdieus og Barths teoretiske perspektiver peger på muligheder og begrænsninger ved at anvende kun den ene af teorierne. De to teoretikere er udvalgt, fordi de begge forsøger (i mere eller mindre grad) at forholde sig såvel til de sociale strukturer som til den enkeltes handlemulighed; 'agency'. Netop en forståelse for det komplekse forhold mellem struktur og 'agency' er relevant for min analyse af, hvorledes institutioner (GIV og DTA) og aktører (de to elevgrupper) bidrager til traditionsvidereførelsen i det danske idrætsfelt. Kombinationen af Bourdieus og Barths perspektiver kan samlet belyse min tese om, at der på institutionsniveau fastholdes en række strukturelle forskelle i idrætsfeltet, mens der på aktørniveau viser sig ligheder og variationer i forhold til de to kulturelle strømme (uddybes i afsnit 2.5).

Målet med dette teoretiske kapitel er på samme tid at levere et bidrag til dansk idrætsforskning og til en antropologisk forståelse af traditioners videreførelse. Bourdieus feltteori bidrager til at forstå den historiske genese og tvedelte struktur, der har været gennemgående i dansk idræts historie, og som fortsat har stor betydning for enkelte institutioner og aktører i det danske idrætsfelt. I forhold til antropologiens traditionsstudier er det relevant at udvikle en forståelse af, hvorledes traditioner bliver videreført i såkaldte moderne eller kulturelt komplekse samfund. Hertil kan Barths analysebegreb 'strømme af kulturelle traditioner' betragtes i forlængelse af tidligere traditionsstudier, der sætter fokus hhv. på essensen ved traditioner og konstruktionen af traditioner. Mit bidrag er således en revitaliseret læsning af antropologiske traditionsstudier i forståelsen af traditioner som strømme, der er baseret i historiske ideer (del I), undergår en stadig diskursiv konstruktion (del II) og bliver videreført i social praksis (del III) (uddybes i afsnit 2.6).

2.1 Analyseramme: Det danske idrætsfelt

Bourdieus feltbegreb med dertil hørende begreber om institutioner, 'agenter',⁵² kapital og positioner m.m. anvendes her som et sæt af begreber, der kan bidrage til at forklare de sociale strukturer, som omgiver de to idrætsuddannelser i form af det danske idrætsfelt. Gennem mit feltarbejde kan jeg ikke afdække hele feltet empirisk, og derfor er det relevant at anvende en teori, som kan indramme mit feltarbejde ved GIV og DTA.

Bourdieu har i en forelæsning, der siden er udgivet, opridset 'nogle egenskaber ved sociale felter' (Bourdieu 1997). Her argumenterer Bourdieu for, at man generelt kan anvende den empirisk udviklede feltteori til at undersøge og forstå sociale felter.

"Der findes generelle love for de sociale felter. I så forskellige felter som det politiske felt, det filosofiske felt og det religiøse felt gør der sig nogle uforanderlige love gældende for felternes måde at fungere på (dette er grunden til at projektet om at finde en generel teori ikke er urimelig, og at man straks kan benytte sig af det man har erfaret om hvert særegne felts måde at fungere på, til at undersøge og fortolke andre felter, og derved overskride den dødelige antinomi mellem den ideografiske monografi og den formelle og tomme teori)." (Bourdieu 1997: 117).

Inden anvendelsen af feltteorien som ramme for min analyse af de to danske idrætsuddannelser følger en kort præsentation af Bourdieus teoretiske baggrund.

Bourdieu blev uddannet i 1950'erne på eliteskolen 'École Normale Supérieure' i Paris sammen med bl.a. Michel Foucault. Den teoretiske skoling for Bourdieu og hans medstuderende tog udgangspunkt i den franske strukturalisme på en sådan måde, at Bourdieu kom til at bidrage til en fornyelse af den efterhånden forældede arv fra Emile Durkheim (Broady 1991: 102f). Foruden sociologi blev den unge generation uddannet i filosofi og befandt sig i et epistemologisk rum, der var struktureret af marxisme og fænomenologi (ibid: 37). Den sammensatte teoretiske inspiration danner baggrund for Bourdieus forsøg på at begrebsliggøre samspillet mellem objektive sociale strukturer og internaliserede kropslige erfaringer. Bourdieus tilgang er formuleret som et forsøg på at ophæve traditionelle analytiske dikotomier i humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning, bl.a. mellem struktur og 'agency' (uddybes i afsnit 2.5).

I bogen *In Other Words* (Bourdieu 1990b) beskriver Bourdieu den analytiske tilgang, han har forsøgt på at udvikle som en 'generativ strukturalisme'.

”the analysis of objective structures – those of different *fields* – is inseparable from the analysis of the genesis, within biological individuals, of the mental structures which are to some extent the product of the incorporation of social structures; inseparable, too, from the analysis of the genesis of these social structures themselves: the social space, and the groups that occupy it, are the product of historical struggles.” (Bourdieu 1990b: 14).

Ifølge Bourdieus generative strukturalisme er det ikke muligt at adskille mellem analysen af objektive sociale strukturers generering i forskellige felter og genereringen af de biologiske individers mentale strukturer. Bourdieu påpeger, at der er sammenhæng mellem genesen af sociale og mentale strukturer for at understrege, at der ligger en lang historie indlejret i de enkelte individer. Her forfølges Bourdieus opfordringer om at analysere den historiske genese af feltets sociale strukturer, der i dette tilfælde kan bidrage til at forklare baggrunden for udviklingen af et dansk idrætsfelt og de kampe, der udspiller sig omkring de to uddannelsesinstitutioner. Sidst i kapitlet følger en diskussion af, hvorvidt det også er relevant for min empiri at følge Bourdieus antagelse om, at individers mentale strukturer i nogen grad er produkter af de sociale strukturer.

Feltbegrebet er udviklet i første omgang som et empirisk begreb ved Bourdieus studier af Kabyliersamfundet i Algeriet (fra 1957-1960) og siden som et teoretisk begreb ved studier af det intellektuelle felt i Frankrig (Broady 1991: 275f). Som professor i sociologi på Collège de France (1982-2001) har Bourdieus teoretiske og empiriske arbejder haft stor indflydelse på antropologisk og sociologisk forskning. Et kritisk spørgsmål er dog, om feltteorien uden videre kan anvendes som en analyseramme for idrætsuddannelser i Danmark. Som et parallelt eksempel nævner den svenske uddannelsessociolog Donald Broady, at uddannelsessystemet i Sverige ikke er struktureret, som Bourdieu beskriver i sin analyse af det klasseopdelte franske uddannelsesfelt (jf. Bourdieu & Passeron 1977/98, Broady 1991: 300f). Med andre ord kan man ikke direkte importere den (strukturelle) pointe om, at uddannelser er forbundet med en reproduktion af klasseforskelle (som i Frankrig) til analyser af tilsvarende felter i andre lande. Det kan derimod være nødvendigt at modificere Bourdieus analysebegreber i forhold til det empiriske felt (Broady 1991: 299).

Inspireret af Broady betragter jeg Bourdieus feltteori som et værktøj, der får mening ved at blive indarbejdet i konkrete undersøgelser (ibid: 267). Bourdieus feltbegreb er tidligere blevet anvendt af den danske sociolog Martin Munk til at beskrive et subfelt for cykelsporten (Munk 1993) og analysere eliteidrætsudøveres livsbaner gennem et sportsfelt (Munk 1999). Bourdieus tilgang til analyse af feltets historiske genese og aktuelle struktur tilbyder sig som en forståelsesramme, der for mig at se er af generel interesse for studier i det danske idrætsfelt.

2.1.a Bourdieus studier af sportsfeltets genese

Bourdieu har i flere sammenhænge præsenteret teoretiske udkast til historiske og sociologiske studier af sport (Bourdieu 1978, 1990b, 1997). Ved en international kongres om sportshistorie i 1978 gav Bourdieu en forelæsning med titlen: *Hvorfor er det muligt at være interesseret i sport* (Bourdieu 1997). Som udgangspunkt stiller Bourdieu to sæt af spørgsmål, der kan opsummeres til: 'om der eksisterer et sportsfelt med sin egen historie?', og 'hvordan får folk smag for sport?' (ibid: 179). Spørgsmål, der implicerer ikke alene Bourdieus feltteori, men også habitusbegrebet.

Her vil fokus være på en række af de elementer, som Bourdieu nævner i sin behandling af, hvad der skal til for, at man kan tale om et sportsfelt: 1. at det har en historisk genese, 2. at det er udviklet som et relativt autonomt felt i forhold til

magtfeltet, og 3. at der foregår en konkurrence mellem forskellige positioner, der kæmper om at definere sporten. Bourdieus kriterier for et socialt felt giver nemlig baggrund for at tale om et dansk idrætsfelt.

For det første må man afdække den historiske genese af feltet, hvilket ifølge Bourdieu skal ske ved en genealogisk kortlægning af sportens oprindelse. Argumentet er, at sportsfeltets udvikling må ses i forhold til et historisk brud med den moderne sports forfædre i form af landsbylege og spil. Bourdieu mener, at den historiske genese af sportsfeltet skete, da sportspraktik blev defineret og udbredt, så sporten ikke kunne reduceres til de tidligere lege og spil (ibid: 180).

For det andet beskriver Bourdieu, at sportsfeltet er blevet udviklet fra det tidspunkt, hvor det er blevet relativt autonomt i forhold til det overordnede magtfelt, der dog økonomisk og politisk til stadighed i nogen grad sætter sit præg på sportsfeltet.

”Historien om sporten er en relativt autonom historie, der bevæger sig i sit eget tempo, har sine egne udviklingslove, sine egne kriser, kort sagt: sin egen specifikke kronologi, – selv når de store begivenheder i den økonomiske og politiske historie sætter deres præg på den.” (Bourdieu 1997: 180).

Udviklingen af en relativ autonomi for et idrætsfelt kan således forstås som en proces, der samtidig er uafhængig af og præget af den økonomiske og politiske historie i samfundet som sådan. Bourdieu har beskrevet en række kriterier for at bedømme, om et felt besidder relativ autonomi (Bourdieu 1996a).⁵³ Det vigtige er her at understrege, at idrætsfeltets autonomi kun er relativ i forhold til de økonomiske og politiske forhold, der bliver fastsat af magtfeltet. Den relative autonomi fremgår eksempelvis ved, at de danske idrætsorganisationer historisk set har udviklet sig som politisk uafhængige institutioner i forhold til staten, men efterhånden er de næsten fuldstændigt finansieret af tipsmidler og dermed også afhængige af statens økonomiske støtte (Ibsen 1995: 35).⁵⁴

I sin forelæsning om sport spørger Bourdieu endvidere: ’hvornår systemet af institutioner og aktører er begyndt at fungere som et konkurrencefelt?’ (Bourdieu 1997: 180). Den historiske genese og udviklingen af den relative autonomi for idrætsfeltet er altså for det tredje forbundet med, at forskellige institutioner og aktører i feltet er begyndt at konkurrere med hinanden. Bourdieu skriver, at sportsfeltet har udviklet sig som hjemstedet for kampe, hvor det gælder om at få monopol på at definere sporten.

”Feltet for sportspraktikker er hjemstedet for kampe hvor det der står på spil bl.a. er monopolet på gennemsætningen af den legitime definition af sportspraktikken og af den sportslige aktivitets legitime funktion, det der står på spil er modsætningen mellem amatørisme og professionalisme, mellem sport som praktik og sport som underholdning, mellem eksklusiv sport, dvs. elitesport, og folkelig idræt eller sport, dvs. massesport, etc.” (Bourdieu 1997: 185).

I den danske oversættelse ovenfor veksles mellem en række idræts- og sportsbegreber. Til forskel fra det internationale sportsfelt er det danske idrætsfelt blevet hjemstedet for specifikke kampe om at definere dansk idræt med forskellige begreber om idræt som folkelig gymnastik eller som konkurrencesport. Det uddybes nedenfor.

Historisk genese af det danske idrætsfelt

En vigtig grund til, at man kan tale om et dansk idrætsfelt, er, at definitionerne af idræt i Danmark ikke er de samme som i et internationalt sportsfelt. Dette aspekt er ikke tidligere blevet tydeliggjort i den Bourdieu-inspirerede idrætsforskning i Danmark.

Mit argument er her, at dansk idræt er et socialt og kulturelt felt,⁵⁵ hvis historiske genese er forbundet med, at den udefrakommende sport og gymnastik blev omdannet og omdefineret af danske organisationer og personer sidst i 1800-tallet. Argumentet om, at det i forhold til Bourdieu er muligt at tale om et dansk idrætsfelt, kræver, at der i det følgende inddrages en række idræthistoriske betragtninger.

Sidst i 1800-tallet blev den såkaldte svenske gymnastik og engelske sport på forskellige måder indført og defineret som folkelig og konkurrenceorienteret idræt i det, der udviklede sig som et dansk idrætsfelt (jf. afsnit 1.2). Munk nævner, at genesen af det internationale sportsfelt fandt sted samtidig med, at der blev startet en række foreninger (Munk 1999: 122f). I det danske idrætsfelt tog den historiske genese i høj grad form ved foreningsdannelser. DDS blev oprettet i 1861, først som en skytteforening, men siden i høj grad også som en gymnastikorganisation, mens DIF blev oprettet i 1896 som sportens organisation i Danmark.⁵⁶

Det danske idrætsfelt har udviklet sig som et privat organiseret system af institutioner og aktører, der er relativt autonomt i forhold til den danske stat. Autonomien udviklede sig ikke, da den såkaldte tyske gymnastik blev gjort obligatorisk i Danmark i statslige institutioner; nemlig i militæret (1805) og almueskoler (1814).

Dansk idræt udviklede sig derimod som et relativt autonomt felt sidst i 1800-tallet, da forskellige befolkningsgrupper involverede sig i organiseringen. Landbobefolkningen hentede inspiration fra den svenske gymnastik og udbredte denne som en folkelig gymnastik i foreninger og på højskoler i det danske land, mens borgere og arbejdere inspireret af den engelske sport organiserede sportsaktiviteter og idrætsklubber i byerne. Fra sidst i 1800-tallet kan man altså tale om et dansk idrætsfelt med konkurrerende positioner af organisationer og personer, der mere eller mindre eksplicit kæmper om at definere dansk idræt som hhv. gymnastik og sport (Hansen 1990, 1994).

Konkurrencen mellem forskellige definitioner af dansk idræt er siden blevet yderligere tydeliggjort bl.a. i idræthistoriske samleværker. I første halvdel af 1900-tallet blev der udgivet to centrale værker: *Den Danske Idrætsbog* (Hermann & Andersen 1935) og *Idræt. Vor tids store folkeopdrager* (Krogshede 1943). Jørgen Bukdahl (1896-1982), som var den folkelige idræts chefideolog i mellem- og efterkrigstiden, har skrevet en epilog i Krogshedes tobindsværk med titlen *Dansk Idræt* (Bukdahl 1943). Bukdahl kritiserer, at der dengang i Danmark var en fremvoksende sportslig interesse for legemlig præstation og fremhæver, at idrætten som ved den folkelige gymnastik bør være led i en åndelig ungdomsopdragelse.

”Der er en Sports- og Idrætsinteresse herhjemme, som ikke er af det gode. Jeg tænker ikke her paa den Sammenblanding af Sport og Sensation, der hedder Seksdagesløb, jeg tænker heller ikke paa, at Konkurrenceprincippet ofte udhuler Idrættens Moral; men jeg tænker paa, at en opslugende Interesse for det fysiske og det legemlige til sidst virker forkrøblende paa, hvad der har med Aand og Karakter at gøre.” (Bukdahl 1943: 334).

Et modsat eksempel på en definition af dansk idræt som konkurrenceorienteret sport giver Aage Herman (1888-1949). Hermann, som var frontfigur for arbejder-sporten og samarbejdede med DIF, har foruden at redigere også skrevet et indlæg i *Den Danske Idrætsbog*. Her sammenligner Hermann dansk idræt med den engelske sports adling af udøverne og lægger vægt på den enkeltes legemlige færdighed og konkurrenceevne. Hermann skriver også om Idrættens Aand, men modsat Bukdahls idealer om en åndelig ungdomsopdragelse fremhæver Hermann konkurrenceelementet i sporten.

”Idrættens Aand faar enhver Idrætsudøver til i Kamp og Konkurrence at anspænde sin ydeevne mest muligt og til gennem alvorlig, maalbevidst Træning at forbedre Kampen og Konkurrencen bedst muligt.” (Hermann 1935: 12).

Bukdahl og Hermann præsenterer således forskellen mellem to konkurrerende definitioner af dansk idræt hhv. som folkelig gymnastik, der skal være del af en åndelig opdragelse, og som sport, hvor målet er den legemlige færdighed.

Op gennem 1900-tallet er der i det danske idrætsfelt udviklet et væld af definitioner af idræt som jogging, dans og drama, afspænding, taekwondo etc. (se bl.a. betænkningen om breddeidrætten i Danmark, KUM 1987: 35f). Siden 1970'erne er der sket en udvidelse af idrætsbegrebet, hvilket er blevet defineret ved hjælp af fire bølger: den grønne bølge med friluftsidræt, den ekspressive bølge med dans og drama, bodybuilding m.m., den sundhedspædagogiske bølge med forskellige former for psykosomatiske aktiviteter og den østlige bølge med kampsport (Korsgaard 1982/97: 339f). Imidlertid er det danske idrætsfelt på et institutionelt niveau stadig kendetegnet ved to forskellige måder at definere dansk idræt som hhv. folkelig gymnastik og idræt og som bredde- og elitesport. Det skyldes for mig at se en struktureret forskel mellem to positioner i det danske idrætsfelt, som Bourdieus feltteori kan bidrage til at forklare.

2.1.b Den aktuelle tvedelte struktur i det danske idrætsfelt

Gennem Bourdieus forfatterskab er analysen af felter blevet en temmelig omfattende ikke alene historisk, men også sociologisk undersøgelse. Bourdieu har bl.a. lavet en kvantitativ og kvalitativ analyse af det højere uddannelsesfelt i Frankrig i *The State Nobility* (Bourdieu 1996b) og af det litterære felt *The Rules of Art* (Bourdieu 1996a). I den forbindelse opridser Bourdieu en række generelle karakteristika, som må undersøges ved analyser af kulturelle produktionsfelter som bl.a. kunst og idræt.⁵⁷ Her inddrages Bourdieus feltbegreb forholdsvis kortfattet med henblik på at karakterisere, hvordan de to uddannelsesinstitutioner er placeret i et dansk idrætsfelt.

Bourdieu definerer et socialt felt som: ’et system af agenter og institutioner, som har nogle specifikke interesser, der er knyttet til den position de indtager, og kæmper indbyrdes med hinanden.’ (Bourdieu 1997: 180). Med feltbegrebet har Bourdieu fokus på relationer mellem institutioner og aktører, der indgår i et socialt system. Feltets institutioner og aktører kan indtage positioner, der er defineret som stillinger, placeringer eller indplaceringer i feltet (Broady 1991: 272). Bourdieus

perspektiv er imidlertid ikke på de enkelte positioner, men derimod på relationer imellem dem.

Feltteorien gør det muligt at beskrive, hvorledes specifikke institutioner er knyttet til forskellige positioner i feltet og samtidig kæmper med hinanden om magten i feltet. GIV og DTA er uddannelsesinstitutioner i idrætsfeltet, som har specifikke interesser i at uddanne feltets aktører som hhv. folkelige ledere og elitetrænere. Bourdieus feltteori kan desuden bidrage til at forklare, hvordan GIV og DTA er knyttet til to forskellige og konkurrerende, men lige centrale positioner i det danske idrætsfelt.

Det danske idrætsfelts aktuelle struktur er præget af en tvedeling, da der er to forskellige positioner, som står stærkt ved institutioners og aktørers kampe i feltet. Den ene position besidder DGI, som repræsenterer den folkelige gymnastik og idræt, mens DIF er placeret på den anden position som repræsentant for bredde- og elitesporten i det danske idrætsfelt. Ifølge Bourdieu er denne struktur udviklet gennem en række kampe.

”Strukturen i et felt er det samme som en bestemt *tilstand* i styrkeforholdet mellem de agenter eller institutioner der er involveret i kampen,” (Bourdieu 1997: 118).

Den tvedelte struktur i det danske idrætsfelt kan således betragtes som et historisk bestemt styrkeforhold mellem institutioner og aktører, der altid er på spil i feltets kampe. Dog kan de, som allerede har magten, benytte strategier, der er rettet mod at fastholde strukturen og deres større eller mindre monopol på magten i feltet.

”De der i en bestemt tilstand af styrkeforholdet (mere eller mindre fuldstændigt) monopoliserer den specifikke kapital – dvs. det der er grundlaget for magten og for den specifikke autoritet der er karakteristisk for et felt – er tilbøjelige til at anlægge de strategier der sigter mod at opretholde feltet.” (ibid: 118).

Man kan sige, at den tvedelte struktur i det danske idrætsfelt virker selvforstærkende, da DGI og DIF som stærke institutioner i idrætsfeltet søger at monopolisere adgangen til den kapital, der giver anerkendelse og magt i feltet (uddybes).

De, der er engagerede i feltet, har en fælles interesse i at opretholde feltet. Fælles på den måde, at feltets institutioner konkurrerer om det samme eksempelvis om, hvordan dansk idræt skal defineres og organiseres eller om, hvordan feltets

aktører skal dannes og uddannes i idræt. Det betyder, at institutioner i feltet har specifikke interesser, men samtidig misanerker deres fælles interesse i at deltage i feltet.

Ifølge Bourdieu er idrætsfeltet relateret til, men det kan ikke reduceres til andre felter i det sociale rum som eksempelvis uddannelsesfeltet og det politiske felt.⁵⁸ De to idrætsuddannelsesinstitutioner er også del af et uddannelsesfelt, men i denne analyse bliver GIV og DTA primært betragtet som bærere af forskellige traditioner i det danske idrætsfelt. Her er fokus altså på dansk idræt som et relativt autonomt og privat organiseret system af konkurrerende institutioner og aktører, der samtidig overlapper bl.a. med statslige uddannelser og kommercielt organiseret idræt. Den følgende analyse vil vise, hvordan de to store idrætsorganisationer DGI og DIF står centralt i kampene om økonomisk, social og kulturel kapital i det danske idrætsfelt og medvirker til at opretholde en tvedelt struktur mellem folkelig idræt og sport.

2.2 Institutioners og aktørers kampe om kapital i feltet

Ifølge Bourdieus definition er et felt kendetegnet ved, at der foregår kampe mellem aktører og institutioner, som har specifikke interesser knyttet til den position de indtager. I disse kampe gælder det om at erhverve sig forskellige former for kapital. Kapital kan kort defineres som materielle og symbolske ressourcer (Broady 1991: 169). Bourdieu har arbejdet med mindst tre kapitalformer: økonomisk, social og kulturel kapital. De tre kapitalformer bliver defineret, når det er relevant i den følgende analyse på baggrund af Bourdieus kondenserende artikel *The Forms of Capital* (Bourdieu 1986) og med svenske og danske oversættelser bl.a. fra Donald Broady og Staf Callewaert.

Bourdieu bruger økonomiske termer i sin beskrivelse af kampene om forskellige former for kapital i et felt. Heri ligger et opgør med den moderne selvforståelse, der betragter det økonomiske felt som profitmaksimerende og andre felter som ikke-økonomiske og ikke drevet af egeninteresse (Bourdieu 1986: 242). Bourdieus pointe er således, at alle felter er drevet af en interesselogik, som kan betragtes på linje med en økonomisk logik (Callewaert 2003: 133). Bourdieu vil udvikle en teori om 'praktikkernes økonomi' til at analysere kapital i alle dets former (Bourdieu 1986: 243). Kampene om kapital har ikke alene økonomisk profit som mål. Det gælder derimod generelt for institutioner og aktører om at opnå symbolsk aner-

kendelse, eller det Bourdieu kalder symbolsk kapital, som er en overordnet kapitalform i det sociale felt.

”Symbolsk kapital er det som af sociale grupper genkendes som værdifuldt og tilkendes værdi” (Broady 1991: 169, egen oversættelse).

Broady påpeger, at det, at sociale grupper er enige om, hvad der giver symbolsk kapital i et felt, indebærer den forudsætning, at der er sammenhæng mellem de objektive sociale strukturer i feltet og de enkelte individers dispositioner (ibid: 170).

Bourdieu antager, at strukturen for fordelingen af forskellige typer af kapital repræsenterer den iboende sociale struktur, der virker som et sæt af begrænsninger og styrer forholdene i feltet, så det determinerer mulighederne for at opnå succes med praksis (Bourdieu 1986: 242). Bourdieu siger det også på en anden måde. Den inerti, der ligger i tendensen til, at fordelingsstrukturen for kapital reproducerer sig selv i institutioner og i aktørers dispositioner, medfører en tilpasning til de strukturer, som de er produktet af (ibid: 255). Tendensen er således, at aktører bliver holdt sammen som én praktisk gruppe, der er fælles om at fungere efter deres dispositioner.

Ved hjælp af Bourdieus kapitalbegreb vil de to følgende afsnit opridsede uddannelsesinstitutionernes forskellige positioner og elevgruppernes dispositioner i forhold til strukturen i det danske idrætsfelt. I analysen vil det fremgå, at elevgrupperne ikke kun er disponeret efter de dominerende sociale strukturer i idrætsfeltet og ikke ubetinget tilpasser sig deres muligheder for at opnå kapital på et givet tidspunkt. Selv om muligheden er der, kæmper ikke alle elever med en maksimerende interesselogik for at erhverve sig en forskelligartet kulturel kapital som folkelige ledere eller elitetrænere.

2.2.a Institutionernes kampe om økonomisk og social kapital

Økonomisk kapital definerer Bourdieu som kapital, der er direkte konverterbar til penge og kan være institutionaliseret som ejendomsret (Bourdieu 1986: 243). Denne kapitalform er kortfattet blevet oversat med betegnelsen ’materiel rigdom’ (Høiris 1993: 46). I det danske idrætsfelt er en central faktor i institutionernes kampe om økonomisk kapital tipsmidlerne.⁵⁹

Vedtagelsen af tipsloven i 1948 har givet baggrund for en stadig stigende økonomisk støtte til dansk idræts- og ungdomsarbejde. Tipsloven er blevet revideret og tipsmidlerne omfordelt mange gange siden 1948, men næsten hver gang har idrætten fået flere penge ud af det (Ibsen 1995: 45). Eksempelvis var fordelingen i

2000 således, at Kulturministeriet fik 64,1 % af overskuddet fra Dansk Tipstjeneste (tips- og lottomidlerne). Fordelingen af Kulturministeriets andel til idrætsformål var således, at Team Danmark fik 8 %, DIF 27 %, DGI 24,9 % og DFIF 3,6 % (www.tipsmidler.dk). Kort sagt er DIF og DGI økonomisk og symbolsk anerkendte som de to landsdækkende idrætsorganisationer, der modtager en stor del af idrættens tipsmidler.

Denne fordeling af tipsmidlerne medvirker til at fastholde en tvedelt struktur i det danske idrætsfelt mellem DGI og DIF, der ikke for alvor behøver at tilpasse sig forandringer i danskernes idrætsinteresser, markedskræfter og skiftende politisk styring (Ibsen 2002: 206-7). Den generelle tendens ved, at de store idrætsorganisationer har opretholdt deres monopol på økonomisk kapital i det danske idrætsfelt, beskriver Munk:

“Selvom idrætten i princippet er privat organiseret i Danmark, eksisterer der alligevel en form for monopolisering i og med at DIF og DGI tildeles en meget stor del af de såkaldte tipsmidler (ca. 450 millioner årligt), beregnet på baggrund af andelen og antallet af medlemmer (svarende til 1.5 mill. i hver organisation)... Mellem DIF, DGI og andre organisationer er der kamp om definitionen af de forskellige begreber angående idræt og kropslig bevægelse i det helt taget, for dermed også at kunne indfange tendenserne (og unge) indenfor kropslig bevægelse (skateboardløb, rulleskøjteløb, mountainbikeløb, fitness, nye kampsportsgrene etc.).” (Munk 1999: 132).

Udover en monopolisering af økonomisk kapital beskriver Munk i citatet ovenfor, at der aktuelt foregår en kamp mellem idrætsorganisationerne og andre institutioner i det danske idrætsfelt om at definere idrætten og indfange de små ungdomsårgange. Dette konkurrenceforhold påvirker den enkelte institutions økonomiske kapital.

I kampene om økonomisk kapital står GIV som en af de økonomisk trængte højskoler, mens DTA ikke har opbygget en stor materiel rigdom. Begge institutioner må således knytte sig til positioner i idrætsfeltet, der kan give adgang til økonomisk kapital.

GIV: Økonomisk og symbolsk højskolekrise

De to uddannelsesinstitutioner modtager ikke som DGI og DIF direkte tilskud af tipsmidlerne, men andre former for statslig støtte. GIV får som andre danske

højskoler stor statsstøtte, og nogle kommuner støtter højskoleelevernes egenbetaling.⁶⁰

De danske højskoler oplever imidlertid sig selv som placeret i et krydspres, dvs. med forventninger og krav fra forskellige instanser bl.a. fra staten og eleverne, hvis interesser ikke altid lader sig harmonisere (jf. Gymnastikhøjskolens forstander i nyhedsbrev oktober 1999 og Gleerup 2000: 22).⁶¹ Det såkaldte krydspres eller det, man i folkemunde kalder 'højskolekrisen', kan med Bourdieu forstås som udtryk for, at højskolerne ikke alene mangler økonomisk kapital, bl.a. på grund af en nedgang i elevantal,⁶² men at deres symbolske anerkendelse i samfundet som sådan er på spil.

Det bliver eksempelvis antydnet ved, at den store statsstøtte til danske højskoler er kommet til debat. Debatten har gennem længere tid udspillet sig offentligt mellem højskolefolk og politikere. Eksempelvis lyder en avisoverskrift:

”Vestager afviser nødråb. Højskolerne får ikke en krone mere, siger undervisningsministeren. De må stramme sig an.” (Information d. 24/8 2000).

I 2002 offentliggjorde undervisningsministeriet en undersøgelse, der viser, at de danske højskoler har en stærkt svindende egenkapital. I *Jyllands-Posten* lød overskrifterne: 'Højskoler truet på livet' og 'Skærpet kamp om eleverne', og artiklerne refererer bl.a. ledende højskolefolk, der appellerer til den efterfølgende undervisningsminister Ulla Tørnæs fra Venstre om økonomisk hjælp.

I den pressede økonomiske situation har idrætshøjskolerne den fordel (i forhold til almene folkehøjskoler) at kunne gøre brug af deres sociale relationer til de pengestærke idrætsorganisationer. Selv om DGI's tidligere formand Leif Mikkelsen har kritiseret den danske højskolebevægelse for 'træghed' (Højskolekonference ved GIV d. 27/3 1999), er GIV en blandt fem danske gymnastik- og idrætshøjskoler, der er blevet udvalgt som samarbejdspartnere i en fælles lederuddannelse fra efteråret 2001.⁶³ DGI lagde i udvælgelsen vægt på, at højskolerne måtte vælge side i det danske idrætsfelt.

”Højskolerne må vælge side i stedet for at prostituere sig selv til begge sider bare for at holde stalden fuld i nedgangstider.” (Leif Mikkelsen citeret i *Ungdom & Idræt* 1999 (32): 3).

DGI betragter de fem udvalgte gymnastik- og idrætshøjskoler som del af den folkelige side af feltet, mens andre idrætshøjskoler blev skilt ud som ikke-folkelige på

grund af deres tilknytning til sportsorganisationer fra 'den anden side' af det danske idrætsfelt. Eksempelvis er Vejle Idrætshøjskole ikke blevet del af samarbejdet med DGI, selv om de har udtrykt interesse derfor. I en artikel i DGI's blad *Ungdom & Idræt* med overskriften 'DGI udvælger samarbejdspartnere blandt idrætshøjskolerne' bliver Vejle Idrætshøjskole præsenteret (og afskrevet) som 'en skole, der traditionelt er knyttet tæt til DIF og især til DBU, og som har Team Danmark som samarbejdspartner' (Ungdom & Idræt 2000 (18): 3). GIV og fire andre højskoler har derimod indirekte fået adgang til økonomiske midler ved, at DGI støtter op til 200 elevers lederuddannelse årligt.⁶⁴

For at forstå Gymnastikhøjskolens muligheder for at erhverve sig økonomisk kapital er det også relevant at inddrage Bourdieus analysebegreb social kapital: 'sociale forbindelser, der under bestemte forhold kan konverteres til økonomisk kapital' (Bourdieu 1986: 243). De sociale forbindelser ved et samarbejde mellem DGI og GIV medfører en indirekte økonomisk støtte til GIV og samtidig en legitimering af en fælles ejet social kapital. GIV er forbundet med andre højskoler og DGI i et folkeligt netværk, der giver den enkelte institution adgang til social kapital, hvis institutionen kender og anerkender de gensidige sociale relationer med andre institutioner i gruppen.

"Social capital is the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition – or in other words, to membership in a group – which provides each of its members with the backing of the collectively-owned capital," (Bourdieu 1986: 248).

Social kapital er en samlet mængde af ressourcer i et netværk af institutionaliserede relationer, der kan give opbakning til de enkelte institutioner. DGI har således fundet det nødvendigt at støtte fem danske gymnastik- og idrætshøjskoler, hvilket samlet bidrager til anerkendelsen af den sociale kapital i det folkelige netværk.

"hovedparten af gymnastik- og idrætshøjskolerne er presset økonomisk og har vanskeligt ved at rekruttere så mange elever som de ønsker. Det er et problem for det folkelige oplysningsarbejde som helhed – og dermed også for DGI." (Leif Mikkelsens beretning, DGI's årsmøde d. 2/11 2000).

I kampene om økonomisk og social kapital i det danske idrætsfelt, bliver GIV således knyttet til en position eller en gruppering af institutioner omkring DGI, der be-

sidder materielle ressourcer og ikke mindst symbolsk anerkendelse som repræsentant for dansk folkelig gymnastik og idræt. Nedenfor vil det fremgå, at DTA på en lignende måde er knyttet til DIF, som besidder den anden centrale position i det danske idrætsfelt.

DTA: Nyoprettet institution mangler økonomisk støtte og anerkendelse

DTA er forholdsvis nystartet (fra 1988) og har ikke oparbejdet en stor økonomisk kapital. DTA har derfor i endnu højere grad end GIV været afhængig af konstant at få bekræftet sin økonomiske støtte og symbolske anerkendelse i idrætsfeltet. DTA fik i 1986 en velvillig økonomisk støtte på en halv million til opstarten fra Kulturministeriet og har siden fået en årlig støtte fra DIF og fra Aalborg kommune. Det er blevet suppleret i form af en indirekte statsstøtte til elevernes egenbetaling fra 1994, hvor institutionen blev anerkendt som en SU-berettiget uddannelse.⁶⁵

DTA har gennem længere tid kæmpet for at erhverve sig en statsanerkendelse som en kortere videregående uddannelse, hvilket kunne give institutionen symbolsk kapital som en statslig anerkendt idrætsfaglig uddannelsesinstitution og måske også medføre muligheder for at konvertere den symbolske kapital til økonomisk kapital. I forhandlingerne med undervisningsministeriet om statsanerkendelsen har DTA fået hjælp af organisationspolitikere i DIF, der har udført lobbyisme for statsanerkendelsen.

Den million, som DTA årligt fik i støtte af DIF (bl.a. i skoleåret 1999/2000), har dog flere gange været til diskussion i DIF. På DIF's årsmøde d. 3. maj 2003 besluttede man at afskaffe millionstøtten, bl.a. med den begrundelse, at der ikke var udsigt til en statsanerkendelse af DTA, og man ikke kunne fortsætte med at give en stor årlig støtte til DTA. Desuden er nogle af de specialforbund i DIF, som har været centrale partnere i samarbejdet om træneruddannelsen ved DTA, nu interesseret i at udvikle deres egne diplomtræneruddannelser. Uden støtten fra DIF ønsker andre samarbejdspartnere som Aalborg Kommune heller ikke at støtte DTA, og det har ikke været muligt for DTA at finde andre samarbejds muligheder.⁶⁶ Således fremgår det af en pressemeddelelse på DIF's hjemmeside d. 6. maj 2003, at DTA er trådt i betalingsstandsning for at få ro til at finde nye økonomiske ressourcer til at drive institutionen for. Samtidig kritiserer Trænerskolens konstituerede forstander DIF's beslutning om at prioritere specialforbundenes træneruddannelser:

”Når DIF taler om alternative løsninger er det jo kun for deres egen diplom-træneruddannelse. De enkelte specialforbund vil aldrig kunne finde en uddannelse med det samme faglige niveau svarende til den etårige vi har.”
(Trænerskolens konstituerede forstander citeret på www.dif.dk d. 6/5 2003).

DTA forsøger at fastholde definitionen af sig selv som en institution, der er garant for en faglig idrætsuddannelse. Uden støtten fra DIF står DTA imidlertid ikke stærkt i kampen om materiel og symbolsk kapital også i andre felter.

I kampen om symbolsk anerkendelse i uddannelsesfeltet som en statsanerkendt uddannelse og i kampen om at opretholde den økonomiske støtte fra Aalborg Kommune er DTA som en idrætsinstitution for uddannelse af trænere til bredde- og elitesporten afhængig af opbakningen fra DIF, som besidder økonomiske ressourcer og ikke mindst symbolsk anerkendelse i det danske idrætsfelt og generelt i samfundet. Da det ikke lykkedes for DTA at finde ny økonomisk støtte, blev institutionen erklæret konkurs d. 30. juni 2003. Det ændrer dog ikke på, men bekræfter snarere, at DTA er knyttet til DIF på en fra GIV (og andre idræts højskoler) forskellig position i det danske idrætsfelt.

2.2.b Aktørers erhvervelse af kulturel kapital

Begrebet kulturel kapital har Bourdieu udviklet for at forklare den ulige ’startkapital’, som børn fra forskellige sociale klasser fører med sig som udgangspunkt for at opnå akademisk succes (Bourdieu 1986: 243f). Ved analyser af det franske uddannelsesfelt argumenterer Bourdieu med kapitalbegrebet for forskellene i fordelingen af kulturel kapital, og at individer og grupper kæmper for at besidde og erhverve den kapital, som er mulig for dem ifølge strukturen i feltet (ibid: 244).

Bourdieu opdeler begrebet kulturel kapital i tre underformer (ibid: 243f). En objektiveret form (i objekter, bøger og billeder), en institutionaliseret form (i eksaminer og uddannelses titler) og en kropsliggjort form (som varige dispositioner inkorporeret i kroppen). Bourdieus definitioner af de tre kulturelle kapitalformer er især relevante her for at forstå, hvorledes den tvedelte struktur afspejler sig idet, at GIV og DTA besidder en forskellig objektiveret og institutionaliseret kulturel kapital som uddannelser hhv. af ledere til den folkelige gymnastik og idræt og af trænere til bredde- og elitesporten. De to elevgrupper kan erhverve den forskellige institutionaliserede kapital, men kropsliggørelsen af kulturel kapital tager tid (ibid: 244). De enkeltes kropsliggjorte kulturelle kapital må derfor analyseres i forhold til deres socialiseringsproces før idrætsuddannelserne. Mit argument vil være, at

elevernes kropsliggjorte kapital ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med den tvedelte struktur i idrætsfeltet.

Den førstnævnte af de tre kulturelle kapitalformer, objektiveret kulturel kapital, er defineret som kulturelle goder, objektiveret i materielle objekter og medier. I del I vil det fremgå, at forskellige kulturelle traditioner er materialiseret i de to institutioners rum, bl.a. i form af et maleri ved GIV, der har en affektionsværdi inden for den folkelige idræt, og en plakat ved DTA, der idealiserer sportsbevægelsens præstationer (udddybes i afsnit 4.3). Objektiveret kapital kan tilegnes materielt under forudsætning af økonomisk kapital, eller den kan tilegnes symbolsk under forudsætning af kulturel kapital (ibid: 247). For at kunne tilegne sig den kulturelle kapital i rummene ved GIV og DTA må eleverne altså opfylde to forudsætninger. De skal for det første have økonomisk kapital til at finansiere uddannelsen, og for det andet må de allerede have kropsliggjort en kulturel kapital, der gør, at de kan forstå den forskellige symbolske betydning af de billeder, bøger etc., der indgår i uddannelsen af folkelige ledere og elitetrænere.

Kulturel kapital i en institutionaliseret form definerer Bourdieu bl.a. som: 'et certifikat om kulturel kompetence, som tilfører besidderen en konventionel, konstant, legalt garanteret kulturel værdi' (ibid: 248). Eleverne ved GIV og DTA får efter uddannelsesforløbet tildelt hhv. et kursusbevis og et eksamensbevis, der illustrerer den forskellige institutionaliserede kulturelle kapital. Gennem et højskoleophold på GIV får eleverne tildelt almene kvalifikationer som folkelige ledere, der er efterspurgt i DGI's lokal- og amtsforeninger, mens studerende på DTA kan erhverve sig titlen som elitetræner, der er anerkendt af DIF's specialforbund. Elevgrupperne kan altså erhverve sig en forskellig institutionaliseret kulturel kapital, der har værdi ifølge den tvedelte struktur i det danske idrætsfelt. Imidlertid må elevernes interesse for at erhverve sig den institutionaliserede kulturelle kapital også ses i forhold til deres kropsliggjorte kapital.

Kropsliggjort kulturel kapital er på en måde grundlæggende for muligheden for at erhverve sig de to andre former for kulturel kapital, da erhvervelsen af objektiveret og institutionaliseret kapital afhænger af, om personen har inkorporeret en forståelse af kapitalens symbolske betydning. Bourdieu nævner ligeledes, at en akkumulering af kulturel kapital i kropsliggjort form henter baggrund i en lang socialiseringsproces.

”The accumulation of cultural capital in the embodied state, i.e., in the form of what is called culture, cultivation, Bildung, presupposes a process of embodiment, incorporation, which insofar as it implies a labor of inculcation and assimilation, costs time, time which must be invested personally by the investor.” (Bourdieu 1986: 244).

Kulturel kapital kan akkumuleres i en kropsliggjort form som dannelse ved kultivering med folkelige idealer eller som uddannelse ved inkorporering af en specifik faglig viden om idræt. Forudsætningen for, at der sker en kropsliggørelse, er dog tid før og på institutionerne, hvor den enkelte må arbejde på at erhverve sig den kulturelle kapital.

Der er en væsentlig nuance at bemærke sig, når jeg her bruger Bourdieus kapitalbegreber til at præsentere de to elevgruppers dispositioner i det danske idrætsfelt. Den kulturelle kapital, som eleverne har kropsliggjort før uddannelserne, er ikke nødvendigvis rettet mod at erhverve sig en forskellig institutionaliseret kapital ved GIV og DTA. Eleverne anerkender ikke direkte den symbolske betydning af at erhverve sig forskellige titler som folkelige ledere og elitetrænere. Det gør sig specielt gældende for eleverne ved GIV, for hvem den uformelle (ud)dannelse som folkelig leder ikke lader til at have stor betydning. En antydning af dette henter jeg fra et spørgeskema, der blev besvaret af de to elevgrupper ved starten på uddannelserne ved GIV og DTA (jf. bilag 1). 50 % af højskoleeleverne svarer, at en årsag til deres skoleophold er at erhverve sig en lederuddannelse, mens næsten alle (96 %) af de studerende ved DTA svarer, at en træneruddannelse er en årsag til deres skoleophold.⁶⁷

Der er altså en forskel mellem de to elevgruppers interesser for at erhverve sig den kulturelle kapital som folkelige ledere og elitetrænere, der ikke er i overensstemmelse med den tvedelte struktur i idrætsfeltet. Ved hjælp af spørgeskemaundersøgelsen har jeg desuden fået et indblik i, at elevgrupperne gennem længere socialiseringsprocesser har erhvervet sig sammensatte erfaringer i idrætsfeltet.

Elevernes kropsliggjorte og sammensatte idrætskapital

Specifikt for idrætsfeltet er muligheden for at erhverve sig en kropsliggjort kulturel kapitalform, som er blevet kaldt fysisk kapital og sportskapital (Bourdieu 1978, Munk 1999).⁶⁸ Her anvendes begrebet idrætskapital til at kendetegne de to elevgruppers kropslige akkumulering af erfaringer i det danske idrætsfelt.

Gennem udøvelsen af idræt, undervisning og andre arrangementer i det danske idrætsfelt har den enkelte elev kropsliggjort en specifik idrætskapital forud for idrætsuddannelserne. Forudsætningen for at erhverve sig en institutionaliseret kapital er således en konkret, fysisk involvering i idræt, der har givet baggrund for at starte på en idrætsuddannelse (Christensen 2001: 55). Det er vigtigt at bemærke sig for denne analyse, at de to elevgrupper, før de starter på GIV eller DTA og dermed får mulighed for at erhverve sig en institutionaliseret kapital som folkelige ledere eller elitetrænere, allerede har kropsliggjort en sammensat idrætskapital.

Ved spørgeskemaundersøgelsen viser der sig generelt ikke en klar forskel mellem de to elevgruppers idrætsmæssige socialisering før uddannelserne ved GIV og DTA (jf. bilag 1). I stedet giver besvarelsene et sammensat billede af, at alle elever har dyrket idræt og det forholdsvis meget, hvis opgjort i timeantal og år. Desuden har mange elever ved GIV og endnu flere ved DTA undervist før og det primært i lokale idrætsforeninger og klubber. Flertallet af elevgrupperne ved GIV og DTA har via deres idrætsforening været medlemmer af hhv. DGI eller DIF. 25 % fra begge elevgrupper har været medlemmer af såvel DGI som DIF, og sammenlagt 18 % af eleverne fra GIV og DTA ved ikke, om de via deres lokalforening har været medlemmer af DGI og/eller DIF. Elevgrupperne er således ikke umiddelbart disponeret med en forskellig kulturel kapital fra den idrætsorganisation, som samarbejder med deres uddannelsesinstitution.

Spørgeskemaet alene kan ikke afdække elevgruppernes kropsliggjorte kulturelle kapital, da eleverne ikke nødvendigvis er bevidste om deres socialisering. Informeret af interviews og deltagerobservationer ved GIV og DTA er det dog for mig at se gennemgående, at begge elevgrupper har erhvervet sig en sammensat idrætskapital. Eleverne er startet som idrætsudøvere i praksisnære lokale kontekster sammen med familie og venner, og de har undervist tidligere på en måde, så de praktisk mestrer at forevise øvelser for andre ved GIV og DTA, men ikke har beskæftiget sig meget med rollen som folkelig leder eller elitetræner (uddybes i del III).

Elevernes kropsliggjorte kapital som udøvere og undervisere er altså sammensat, så den ikke nødvendigvis lægger op til at erhverve sig en forskellig institutionaliseret kulturel kapital enten som folkelig leder eller elitetræner. Elevgrupperne er ikke alene præget af en position i feltet (den som deres institution er del af), men er blevet socialiseret i et felt med sammensatte kulturelle strømninger.

Muligheder og begrænsninger ved anvendelsen af Bourdieus feltteori

Anvendelsen af Bourdieus feltteori som analyseramme for min empiri viser muligheder og begrænsninger ved at anvende dette sæt af begreber om felt, kapital, positioner, institutioner og aktører, som skal sammenfattes her.

Bourdieus feltteori bidrager i denne analyse først og fremmest til at forklare, at der historisk og organisationspolitisk er udviklet en tvedelt struktur i det danske idrætsfelt, der i høj grad præger de to uddannelsesinstitutioner. Analysen af institutionernes kampe om økonomisk og social kapital illustrerer, hvordan der har udviklet sig to centrale positioner i det danske idrætsfelt omkring hhv. DGI og DIF. Feltteorien kan desuden anvendes til at forklare, at de to elevgrupper har muligheder for at erhverve sig en institutionaliseret kulturel kapital i form af uddannelses titler som folkelige ledere og elitetrænere. En vigtig tilføjelse er dog, at specielt højskoleeleverne ikke kæmper for at erhverve sig denne forskellige institutionaliserede kapital.

Med Bourdieus begrebsapparat kan dette forklares med, at eleverne ved GIV ikke anerkender den symbolske værdi af den folkelige lederuddannelse, mens eleverne ved DTA i højere grad anerkender værdien af en elitetræneruddannelse. Der viser sig dog nogle begrænsninger ved anvendelsen af Bourdieus feltteori i forhold til at præsentere min empiri, hvor aktører ikke kun er drevet af en maksimerende interesse for at erhverve sig kapital, og der ikke er en direkte sammenhæng mellem fordelingen af kapital på forskellige institutionaliserede positioner i feltet og elevgruppernes dispositioner. Med andre ord, er Bourdieus feltteori ikke umiddelbart rettet mod at forklare den kulturelle variation inden for et felt og intentionaliteten ved enkelte aktørers handlinger. Bourdieu har som socialantropolog i høj grad fokus på det strukturelle og universelle til forskel fra kulturanthropologers fokus på det kulturelle og partikulære.

Et Bourdieu-inspireret perspektiv på, at der i det danske idrætsfelt sker en reproduktion af en institutionaliseret tvedelt struktur, er således ikke tilstrækkeligt til at belyse den kulturelle kompleksitet, hvormed traditioner bliver videreført ikke kun på et institutionsniveau, men også på et aktørniveau i det danske idrætsfelt. Derfor suppleres Bourdieus feltteori i det følgende med Barths aktør- og procesorienterede tilgang, der bidrager til forståelsen af, hvorledes de to elevgrupper ikke alene er tilknyttet forskellige positioner, men sammensætter dele fra flere kulturelle strømme og fra deres egne partikulære erfaringer i idrætsfeltet.

2.3 Barths 'strømme af kulturelle traditioner' som analysebegreb

Barths analysebegreber er i høj grad empirisk funderet i en imponerende række feltarbejder i Mellemøsten og Asien. Barth agiterer generelt for, at etnografer må redefinere og genforme kulturbegrebet ved at opbygge deres analysemodeller ud fra studier af de sociale processer, hvor kultur bliver genereret og videreført.

“We need to incorporate both a dynamic view of experience, as the outcome of individuals construing events, and a dynamic view of creativity, as the outcome of the struggle of actors to overcome this resistance on the part of the world, into our model of how culture is generated.” (Barth 1989: 134).

Det dynamiske perspektiv på det enkelte individs konstruktionsmuligheder og kreativitet afspejler, at Barth i højere grad end Bourdieu opfordrer til at sætte fokus på de enkelte menneskers 'agency' ved studier af kulturelle felter.

I den antropologiske teoriehistoriske udvikling skriver Barth sig ind i et opgør med den engelske strukturfunktionalisme. Det er til gengæld vanskeligt at placere Barth som del af en teoretisk retning inden for antropologien.⁶⁹ De, der har forsøgt dette, har gjort Barth til en del af den symbolske interaktionisme eller transaktionisme (Ortner 1984: 146). Interaktionister antager, at betydning bliver udvekslet i relationer mellem personer, og at det fælles kulturelle er distribueret med variationer i et samfund, så aktører er positioneret, men ikke determineret i deres handlinger og intentioner.⁷⁰ Barth har udviklet en model for studier af sociale transaktioner af ting, ideer, informationer m.v. (Barth 1966). Resultatet af social interaktion over tid er, at der sker en integration af fælles kulturelle værdier (ibid: 12). Senere har Barth selv kritiseret den transaktionalistiske model: 'Kulturelle værdier er meget mindre fælles (end antaget) og også meget mindre sammenhængende, når de er fælles' (Barth 1993b: 34). Barth skifter således fokus fra forsøget på at forklare social integration, som var en problemstilling inden for britisk socialantropologi (Kuper 1973/91), til som amerikanske kulturanthropologer at interessere sig for studier af kulturel kompleksitet.

Barth argumenterer for, at man ikke skal studere kultur som en holistisk enhed, som han mener, strukturalister har gjort, og kritiserer samtidig strukturalisters interesse for ensartede 'dybere strukturer' bl.a. i studiet af balinesisk kultur.⁷¹ Set fra Barths synspunkt skal antropologer i stedet betragte, hvorledes kulturelle elementer bliver videreført som konglomerater; det vil sige som samlinger af uensartede elementer.

”Antropologers mest generelle opgave ved studier af komplekse samfund må være at undersøge den indbyrdes afhængighed mellem elementer i sådanne konglomerater. Vi må udvikle udforskningsprocedurer som ikke påfører en falsk ontologi af holisme og heller ikke frasiger en multiplicitet af mere eller mindre plausible og ad hoc fortolkninger.” (Barth 1989: 130, egen oversættelse).

Barth tager ovenfor afstand fra strukturfunktionalisters holistiske analyser af samfund og fra fortolkende analyser, hvoriblandt Barth er særlig kritisk over for antropologen Clifford Geertz tidlige tolkninger af balinesisk kultur. Andetsteds skriver Barth, at når man lever i det nordlige Bali, bliver man overvældet af rigdommen af kulturelle udtryk, så begreber som multiplicitet og uoverensstemmelse er upræcise begreber, der kun udgør et vagt forsøg på at karakterisere det komplekse (ibid: 124f). I forhold til et vokabularium, der lægger vægt på harmoni og enhed, bl.a. i analyser af samfundets sociale integration og logiske sammenhæng, finder Barth det nødvendigt at udvikle andre ’templates’. Modeller, der bedre kan indfange de komplekse kulturelle træk i et felt, og som skal fremarbejdes ved analyser af empirisk materiale.

Barths forsøg på at redefinere kompleksiteten ved kulturbegrebet kommer tydeligst til udtryk i artiklen *The Analysis of Culture in Complex Societies* (Barth 1989). Her anvender Barth analysebegrebet ’strømme af kulturelle traditioner’.

“Analysing the cultural pluralism of parts of the Middle East, I have found it illuminating to think in terms of ‘streams’ of cultural traditions (Barth 1983^[72], 1984), each exhibiting an empirical clustering of certain elements in syndromes that tend to persist over time, although several of them can variously be seen to mingle in the life of local and regional populations. This template of ‘stream’ entails no pre-set assumptions of just what it may be that holds the elements of each co-tradition together – this is precisely what we should seek to *discover* – nor any expectation that all streams should show homologous features and a similar essential dynamics – they may be differently constituted and differently reproduced.” (ibid: 130-1).

Ved studier af kulturelt komplekse samfund har Barth altså udviklet strømbegrebet som betegnelse for en empirisk samling af kulturelle elementer. En strøm af kulturelle traditioner er kendetegnet ved at udvise varige mønstre over tid, selv om flere strømme kan være blandet i lokale folks liv. Strømme af kulturelt relaterede co-traditioner hænger sammen som syndromer. Det vil sige som symptomer, der

samlet giver et billede af en bestemt kulturel tilstand. Samlingen af elementer i de enkelte co-traditioner må studeres gennem empirisk analyse, så en strøms sammenhængskraft, fremtrædende træk og dynamik kan vise sig at være forskelligartet fra andre. Med metaforen om strømme betragter Barth traditioner som processuelle størrelser. Barth opfordrer ovenfor til at udforske processen, hvor traditioner bliver holdt sammen over tid som et mønster af kulturelle elementer. En strøms forskellige sammenhæng og fremtrædende træk hænger desuden sammen med en afdækning af spørgsmålet i denne analyse nemlig, hvorledes traditioner bliver videreført.

Metodologisk giver Barth mere konkrete opfordringer til, at etnografen må 'gå ind i' hver af de identificerede kulturelle strømme og:

"(i) characterize its salient patterns, (ii) depict its production and reproduction and its boundary maintenance, (iii) in this depiction discover what makes it cohere, and leave it as an open empirical question how and to what extent its ideational contents achieve logical closure as a tradition of knowledge. We likewise must identify the social processes whereby these streams intermesh, sometimes with interference, distortion and even fusion." (ibid: 133).

Karakteristikken af de fremtrædende mønstre i de to strømme af folkelige og industrielle traditioner og studiet af deres (re)produktion og måder at opretholde forskellene imellem hinanden i det danske idrætsfelt vil blive udfoldet i afhandlingens tre analysedele. Barths tredje punkt er dog vigtigt her i de indledende definitioner; nemlig i forhold til empirien at spørge, hvorvidt de forestillinger, der danner baggrund for de to idrætsuddannelser, kan defineres som sammenhængende videnstraditioner (uddybes i afsnit 2.3.a). I forlængelse af det sidstnævnte punkt ovenfor opfordrer Barth desuden til at identificere de sociale processer, hvor strømme blandes sig. Det vil jeg gøre ved (som Barth) at anvende begrebet 'concerns', for de fælles forhold, der optager de to elevgrupper i deres daglige sociale relationer (uddybes i afsnit 2.4).

2.3.a Anvendelsen af strømbegrebet i denne analyse

Barths anvendelse af analysebegrebet strømme af kulturelle traditioner er mere konkret blevet udfoldet i monografien *Balinese Worlds* (Barth 1993a). Her beskriver Barth fem kulturelle strømme: Islam, Bali-hinduisme, konge-, hof- og kastesy-

stemet, hekseri og den moderne sektor. Med beskrivelser af disse strømmes forskelligartede træk fremhæver Barth kompleksiteten i det kulturelle felt.⁷³

Barth skelner mellem strømme, der er 'store' videnstraditioner (Islam og Bali-hinduisme), og løst sammenknyttede kulturelle strømme (bl.a. den moderne sektor). Ydermere beskriver Barth nuancer ved, at det i Bali-hinduisme er 'de refleksive mange', der viderefører denne store videnstradition, som er udbredt i befolkningen. Barth kritiserer desuden Redfields elitære definition af 'great traditions'⁷⁴ for at insinuere, at store videnstraditioner altid bliver videreført af en udvalgt skare (ibid: 217f). Her vil jeg argumentere for relevansen af at anvende begrebet 'strømme af kulturelle traditioner' i denne komparative analyse og ikke konstant veksle mellem begreber om videnstraditioner og løst sammenknyttede kulturelle strømme, samt mellem store traditioner for de refleksive få og små traditioner for masserne (Redfield 1956).

I Barths analyser er der variationer mellem, om 'strømme af kulturelle traditioner' beskrives som en række co-traditioner i én strøm (Barth 1989) eller som en række subtraditioner og strømme i én tradition (Barth 1987).⁷⁵ Generelt opfordrer Barth til empirisk at beskrive de kulturelle elementer, der viser sig i det studerede felt. For at beskrive de generelle træk ved min empiri er det her Barths forståelse af, at én strøm består af en række sammenhængende co-traditioner, som anvendes. I analysen vil det nemlig fremgå, at de to kulturelle strømme bag de studerede idrætsuddannelser er sammensat af *danske* samfundstraditioner (fra udviklingen af hhv. landbosamfundet og industrisamfundet), af *idrætstraditioner* (fra udbredelsen af hhv. gymnastik og sport) og af *uddannelsestraditioner* (med idealer om hhv. folkelig dannelse og faglig uddannelse).

Strømbegrebet er her relevant som en samlebetegnelse for, hvorledes indbyrdes afhængige traditioner, der udviklede sig med henholdsvis de folkelige bevægelser og industrialiseringen i 1800-tallet, har bredt sig på forskellige måder i det danske samfund. Et samfund rummer således flere kulturelle strømme, der kan forstås som et resultat af samfundets særegne historie med kulturel kontakt til omverden (her til andre europæiske lande) og som et resultat af den kulturelle udvikling (Otto 2003: 40).

Barths strømbegreb henter for mig at se stor inspiration fra tyske antropologers kulturhistoriske diffusionisme, som forsøgte at kortlægge, hvorledes forskellige kulturer historisk set havde spredt sig (Borofsky 1994: 79). Diffusionismen er op gennem 1900-tallet blevet kritiseret med antropologers generelle afstandstagen

fra evolutionsteorier.⁷⁶ Barth nævner, at denne lange tids diskreditering af diffusio- nismen gør, at antropologer i dag anser spor af kulturelle strømme som en trussel mod vore faglige præmisser (Barth 1989: 122). Imidlertid kan strømbegrebet være anvendeligt eksempelvis i dette tilfælde til at beskrive, hvorledes der har udviklet sig to forskellige og dog overlappende kulturelle strømme med de moderniserings- processer, der tog form med de folkelige bevægelser og industrialiseringen i Dan- mark op gennem 1800-tallet (jf. afsnit 1.3).

Et andet argument for at anvende begrebet strømme af kulturelle traditioner er, at jeg umiddelbart ikke har fundet begrebet videnstraditioner passende til en analyse af danske idrætsuddannelser. Mine forbehold går for det første mod, at analysere folks kulturelle praksis med et vidensbegreb, der er udviklet i vestlige akademiske sammenhænge, og for det andet har jeg været forbeholden over for at anvende begrebet videnstraditioner, da det umiddelbart konnoterer med en reflek- siv overlevering af viden.

Det første forbehold over for videnstraditioner som et etnocentrisk begreb ad- resserer Barth i artiklen *An Anthropology of Knowledge* (Barth 2002). Ifølge Barth er vores akademiske prototype for viden formet af de ting, der kan refereres i bøger. I sådanne skriftlige kilder betragtes viden som kontekstfri, uden den tid, der går til er- hvervelsen, og som en viden, der er del af begrebssystemer og logiske sammenhænge. 'Det simulerer en viden uden vidende' (ibid: 2). Barth fremhæver vigtigheden af ikke at tænke ud fra dette snævre prototypiske vidensbegreb i komparative studier af vi- denstraditioner bl.a. i ikke-vestlige samfund. I forhold til mit andet forbehold mod refleksiviteten i vidensbegrebet skal det siges, at Barth i samme artikel uddyber, at vi- den er: følelser, informationer, kropsliggjorte færdigheder og verbale begreber; kort sagt alle de måder vi bruger til at forstå vores livserfaringer (ibid: 1).

Begrebet kundskabstraditioner er for mig at se en bedre oversættelse af Barths definitioner af, at viden ikke alene er forbundet med rationelle informationer og verbale begreber, men også med kropslige kundskaber. I denne analyse af idrætsuddannelser kunne kundskabstraditioner være et anvendeligt begreb, da den viden institutionerne videregiver og ikke mindst de erfaringer, som eleverne besid- der og erhverver sig, i høj grad har karakter af at være praktiske kundskaber. Alli- gevel har jeg valgt at anvende analysebegrebet 'strømme af kulturelle traditioner' for at anlægge et bredt kulturhistorisk perspektiv på idrætstraditionernes videre- førelse sammen med dertilhørende samfundstraditioner og (ud)dannelsestraditio- ner (jf. afsnit 1.3).

Der er dog grund til at være opmærksom på, at i den danske oversættelse af 'traditions of knowledge' som videnstraditioner og i den voksende interesse for vidensantropologi går noget af den praktiske kundskab nemt tabt. I Barths analyser er traditioner ikke alene refleksive idemæssige størrelser, men også forbundet til andre typer af kulturelle elementer. Barth peger på to typer af kulturelt materiale.⁷⁷ På den ene side kommer de store videnstraditioner til udtryk som ideer, der hver har deres historiske baggrunde og sociale organiseringer, og på den anden side viser der sig en variation af begreber, værdier og bekymringer, der artikulerer folks levede erfaringer.

Med samme tilgang vil jeg afdække, hvorledes de to kulturelle strømme tager form på den ene side med institutionernes historiske og diskursive idealer for den sociale organisering af uddannelserne, og på den anden side i de to elevgruppers begrebsbrug og praksis, som viser varierende (og ikke nødvendigvis reflekterede) måder at forholde sig til traditionerne ud fra deres erfaringer i idrætsfeltet og i samfundet i bred forstand. Til at analysere det sidstenævnte og betydningen af de to elevgruppers baggrunde er Barths 'concerns'-begreb anvendeligt.

2.4 Barths begreb om aktørers 'concerns'⁷⁸

Efter analysen af de fem strømme på Bali finder Barth, at personer, der ellers slutter sig til forskellige traditioner, har fælles 'concerns' i forhold til menneskelig moral, sociale relationer, personlig sundhed og mange andre vigtige forhold (Barth 1993a: 342f). Denne umiddelbare mangel på konsekvens leder ikke Barth til at konkludere, at de kulturelle traditioner ikke har betydning for folk i Bali, men derimod at det er nødvendigt at lede efter andre sociale processer, der former folks værdier og erfaringer. Barth finder det metodologisk klogt at liste en række 'concerns' og analysere deres implikationer for folks forståelse, interaktionsmåder og sociale strategier (ibid: 342-3).⁷⁹

For Barth er 'concerns' et sæt af orienteringer, der er fremtrædende i balinesernes måder at handle og fortolke ting på. 'Concerns' er ikke eksplicite normer og værdier, som folk følger, men er derimod tæt forbundet til folks hverdags erfaringer.

“There is thus much evidence that many people in North Bali live by a set of salient and consistent concerns, affecting the directions in which they think and act. I find it particularly helpful to be able to derive these attitudes and dispositions from people's everyday experience and keep them embedded in the enigmas, struggles, and indeterminacies of real lives, rather than reifying them as 'values'.” (Barth 1993a: 345).

I tråd med Barths tilgang har Ton Otto i en artikel til bogen *Retlig mangfoldighed* (Schaumburg-Müller & Selmer 2003) fremhævet vigtigheden af at skelne mellem et niveau for eksplicitte værdier og normer og et niveau for implicitte 'concerns' (Otto 2003). Desuden beskriver Otto, at der kan være såvel modsigelser som overensstemmelser mellem disse niveauer (ibid: 36). Vores beskrivelser og forklaringer må således kunne indeholde de komplekse og selvmodsigende træk ved, at folk samtidig følger fælles 'concerns' og forskellige traditioner (Barth 1993a: 346).

Barth anvender begrebet resonans for sin antagelse om, at folk vil slutte sig til en tradition, der giver genlyd i deres 'concerns' (ibid: 347f). Efter en opsummering af, hvorledes hver af de fem kulturelle strømme på Bali resonerer med folks 'concerns', når Barth frem til følgende generaliseringer:

”The generalizations I wish to draw from this have to do with the ways in which a diversity of concepts and knowledge from distinct traditions can be used by actors to address certain pervasive concerns.” (ibid: 349).

Det generelle for Barth er altså, at aktører har en evne til at bruge begreber og viden fra forskellige traditioner til at adressere det, der optager dem. Barths argument er således ikke, at folks 'concerns' er i overensstemmelse med og udspringer fra traditionerne, men resonansen har at gøre med, hvad personer som møder forskellige traditioner med deres 'concerns' kan finde og lære fra de symboler, som hver tradition stiller til rådighed (ibid: 349). Ligeledes vil denne analyse ikke pege på en direkte sammenhæng mellem traditioner og 'concerns', men derimod afsøge, hvorledes der på varierende måder er resonans mellem elevens 'concerns' og de traditioner, som de slutter sig til.

Barth beskriver med et fænomenologisk perspektiv 'concerns' som et sæt af anliggender, som folk bærer med sig i relationer til hinanden og til omverden, og med et aktørorienteret perspektiv, at personer forsøger med deres 'concerns' at klare sig i en kompleks verden, hvilket kræver omtanke og strategier (Barth 1993a: 343). Metateoretisk set kan Barths 'concerns'-begreb for mig at se placeres mellem en fænomenologisk forståelse af, hvordan fælles intersubjektive erfaringer er kropsligt indlejret i den enkelte (Merleau-Ponty 1962/95), og et aktørorienteret teoretisk perspektiv, der fremhæver den enkeltes intentionelle evne til (med mere eller mindre bevidste strategier) at handle og fortolke tingene til hans eller hendes egen fordel.

2.4.a Det, eleverne er optaget af

I denne analyse er 'concerns' kort sagt det, der optager de to elevgrupper i deres hverdag og det, der giver retning til deres handlinger og fortolkninger ved de to idrætsuddannelser. 'Concerns' viser sig både som fælles (intersubjektive) livserfaringer for de to elevgrupper og som varierende måder at handle og forholde sig til tingene hos den enkelte, som bringer specifikke 'concerns' med sig ind i de institutionelle rammer.

"We need to recognize that persons, even as they act within the framework of formal institutions, bring concerns (Wikan 1990: 80ff.) to most occasions and activities and that they will interpret events and options in terms of such concerns." (Barth 1993a: 105).

Barth skriver, at udefra er man tilbøjelig til at fokusere på institutionens eksplicite mål, mens deltagerne forstår og fortolker begivenheder (eksempelvis i et uddannelsesforløb) i forhold til de måder, hvorpå begivenhederne påvirker deres 'concerns' og livsbaner (ibid: 105). Elevernes 'concerns' er således formet såvel af deres sociale baggrunde forud for idrætsuddannelserne som af deres fortolkninger undervejs i de to uddannelsesforløb.

Et indblik i de to elevgruppers baggrunde har jeg som tidligere nævnt fået ved hjælp af spørgeskemaundersøgelsen, der blev udført ved starten på uddannelserne (jf. bilag 1). Nedenfor er kort opridset en række forhold, der går på tværs af de to elevgrupper, og som giver ophav til fælles 'concerns' for de to elevgrupper.

1. Social baggrund (hjemsted, finansiering, tidligere beskæftigelse)

Fælles 'concern': mindre optaget af kulturelle forskelle mellem land og by, mere af køn og alder ⁸⁰

2. Uddannelsesmæssig baggrund i folkeskoler og en gymnasial uddannelse (70 %)

Fælles 'concern': optaget af uddannelse som vigtig for deres videre livsforløb

3. Idrætsmæssig baggrund som udøvere og instruktører i lokale idrætsforeninger

Fælles 'concern': mindre optaget af idrætsorganisationers ideologier, mere af idræt som praksis

4. Årsager til valg af skoleophold ved GIV eller DTA

Fælles 'concern': optaget af dygtiggørelse i idræt og personlig udvikling

De to elevgruppers sociale, uddannelsesmæssige og idrætsmæssige baggrunde, samt valg af skoleophold medfører en række 'concerns', som eleverne bringer med

sig til de to forskellige idrætsuddannelser, som baggrund for deres måder at orientere sig på.

En fælles 'concern' for de to elevgrupper er deres optagethed af idræt som praksis (udøvelse og træning af specifikke idrætsgrene), som også er forbundet med elevgruppernes 'concerns' om at dygtiggøre sig i idræt og udvikle sig personligt. Disse 'concerns' resonerer mere eller mindre med traditionerne ved GIV og DTA. Således vil det fremgå, at eleverne i nogen grad kan dygtiggøre sig inden for idrætslinjer ved GIV og hovedfag ved DTA. Elevernes optagethed af personlig udvikling resonerer også med traditionerne ved begge uddannelser, dog på forskellige måder, hvor den personlige udvikling ved GIV foregår i et folkeligt fællesskab, mens den personlige udvikling ved DTA forbindes med tilegnelse af viden inden for et specifikt fag. At de to elevgruppers 'concerns' forbliver fælles vil fremgå ved, at de to elevgruppers interesser for at dygtiggøre sig i idræt og udvikle sig personligt bliver afvejet over for det at indgå i et fællesskab ved såvel GIV som DTA. Afbalanceringen af det kollektive og individuelle går således igen i de to elevgruppers moral og måder at etablere sociale relationer.

Der kan således udpeges en række fælles 'concerns' ud fra analysen af elevgruppernes baggrunde og i analysen af elevernes måder at forholde sig til og fortolke de to idrætsuddannelser. Det vil bl.a. komme til udtryk i analysen af rum, hvor eleverne knytter sociale relationer mellem det kollektive og det individuelle på tværs af de orienteringsprincipper, der er fremtrædende ved de to institutioner (del I). I del II vil der fremgå fælles 'concerns' ved, at eleverne indgår i idrætsmæssige og kønsmæssige relationer, der ræsonnerer på varierende måder med diskurserne ved de to institutioner. I del III viser analysen af elevernes varierende måder at forholde sig til de kulturelle koder, når de underviser som ledere og trænere, hvorledes de to elevgrupper handler på baggrund af fælles 'concerns'. Elevernes idræts- og uddannelsesmæssige baggrunde, der er præget af en dialektisk tilgang ved danske folkeskoler og i det danske samfund i bred forstand, kommer til udtryk som 'concerns' ved, at de to elevgrupper som undervisere er optaget af, at afveje forholdet mellem eksempelvis kollektivitet og individualitet, autoritet og antiautoritet, pædagogik og faglighed.

'Concerns'-begrebet giver altså mulighed for at udpege såvel fælles baggrunde som varierende handlemåder hos de aktører, der slutter sig til forskellige traditioner. Samlet peger analysen af 'concerns' på, at de to elevgrupper ikke alene er og bliver præget af forskellige kulturelle traditioner, men der er også en række over-

lapninger mellem de kulturelle strømme i et felt. Der er, hvad Barth kalder en kulturel overflod, som ikke kan identificeres som del af en bestemt kulturel tradition, og som kan være vanskelig at indfange i analysen.

“From such crossing processes is generated the vast cacophony of discordant voices, ideas and interpretations that coexist in a complex civilization: a characteristically shaped, disordered system containing emergent events and discrepant worlds, in a flux generated by identifiable processes, which we are in part capable of modeling.” (Barth 1993a: 354).

Ved de to idrætsuddannelser viser der sig et lignende 'flux' af sociale processer, hvilket kommer til udtryk ved, at de institutionaliserede ideer og elevgruppernes fortolkninger deraf sameksisterer uden nødvendigvis at være i overensstemmelse med hinanden. Således kan etnografiske feltstudier ved specifikke institutioner give et indblik i kompleksiteten ved, at der ikke kun kan identificeres forskellige strømme af traditioner, men også en række fælles 'concerns' for aktører i feltet.

2.5 En sammentænkning af Bourdieus og Barths perspektiver

Til trods for nuancerne i Bourdieus og Barths forfatterskaber og begrebsapparat anvendes de to selektivt for at belyse min empiri. Bourdieus feltteori anvendes forholdsvis strukturalistisk til at beskrive den tvedelte struktur, der omgiver de to uddannelsesinstitutioner i form af det danske idrætsfelt. Det bliver suppleret af Barths aktør- og procesorienterede analyse af kulturelle strømme. Jeg benytter altså ikke en 'grand theory', men sværger heller ikke til teoretisk eklektisme, da de to teoretikere sammentænkes med en pragmatisk videnskabsforståelse (jf. afsnit 1.5.a). Selv om Bourdieu og Barth her betragtes som forskellige tilgange til feltet (hhv. som struktur- og aktørorienterede tilgange), vil jeg argumentere for, at det, der gør dem forenelige, er deres bidrag til at analysere forholdet mellem struktur og 'agency'.

Bourdieu og Barth er parallelle figurer i den nyere antropologiske teorihistorie. De er nemlig på en gang inspireret af og gør op med centrale retninger op gennem 1900-tallets antropologi hhv. fransk strukturalisme og engelsk strukturfunktionalisme. De to har i et mere eller mindre gennemgribende opgør med deres forgængere bekendt sig hhv. til praksisteori og til transaktionalisme.⁸¹ På trods af forskellene er der også en række paralleller mellem Bourdieu og Barth. De har begge udviklet analysebegreber for at kunne studere komplekse samfund i form af sociale

felter eller strømme af kulturelle traditioner. Gennem deres forfatterskaber bliver det ligeledes tydeliggjort, at de begge søger at gøre op med en udbredt antagelse i humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning om, at der er en dikotomi mellem struktur og 'agency'.

Begrebsparret struktur og 'agency' kan forstås som en metateori, der giver mulighed for at forklare, hvorledes forskellige teoretikere lægger mere eller mindre vægt på de sociale strukturers determinans eller på menneskets handlemuligheder. I artiklen *What is agency?* (Emirbayer & Mische 1998) bliver baggrunden for 'agency'-begrebet ført tilbage til oplysningstidens fokus på individets udviklingsmuligheder og frihed (ibid: 965). Desuden gennemgår Emirbayer og Mische forskellige teoretikers bidrag til at forstå 'agency', bl.a. Bourdieus teori om, hvordan de enkelte subjekter ved at opholde sig i bestemte sociale kontekster (felter) får indlejret en habitus, som er fælles for alle medlemmer af den samme gruppe og danner baggrund for de enkeltes måder at handle, kategorisere og forstå tingene på (Bourdieu 1977: 83). Emirbayers og Misches pointe er dog, at Bourdieu som andre teoretikere overser den temporale orientering ved 'agency'; at aktører bevæger sig mellem og inden for forskellige kontekster og orienterer sig på varierende måder i forhold til fortid, nutid og fremtid.

”As actors move within and among these different unfolding contexts, they switch between (or 'recompose') their temporal orientations – as constructed within and by means of those contexts – and thus are capable of changing their relationship to structure.” (Emirbayer & Mische 1998: 964).

I Del I beskrives to forskellige institutionelle kontekster, hvor GIV er opbygget med en orientering mod historien og fællesskabet, mens orienteringsprincippet ved DTA i højere grad går mod fremtiden og det individuelle. De to elevgrupper orienterer sig dog i tid og rum på måder, der kræver en forståelse af de enkeltes 'agency' i forhold til traditioners videreførelse som institutionaliserede sociale strukturer.

Bourdies habitusbegreb kan læses som et bud på et traditionsbegreb, der antager, at traditioner reproduceres i menneskers praksis. Bourdieu lægger nemlig vægt på kontinuiteten ved, at fortiden reproducerer sig selv i nutiden og sikrer sin egen fremtid ved at disponere mennesker til at handle på måder, der er i overensstemmelse med de etablerede strukturer, uden de nødvendigvis er bevidste om principperne derfor.

”The systems of dispositions – a past which survives in the present and tends to perpetuate itself into the future by making itself present in practices structured according to its principles, an internal law relaying the continuous exercise of the law of external necessities – is the principle of the continuity and regularity which objectivism discerns in the social world without being able to give them a rational basis.” (Bourdieu 1977: 82).

På mange måder forsøger Bourdieu at forholde sig til aktørproblematikken ved bl.a. at beskrive habitus som principper for generering og strukturering af praksis (ibid: 72). Bourdieus beskrivelser af, hvordan praksis ikke er deterministisk styret, men reguleret af principper er dog (som i citatet ovenfor) rettet mod at forklare, hvorledes strukturerne gør sig tilstedeværende som en objektiv regelmæssighed i menneskets handlinger.

Hvis jeg alene havde anvendt Bourdieus habitusbegreb, ville det på et tidspunkt være blevet nødvendigt at supplere dette for at uddybe forståelsen af min empiri, hvor aktører besidder intentionelle evner til at forvalte traditionerne på varierende måder i forhold til den tvedelte struktur i idrætsfeltet. Derfor anvendes Barths ’concerns’-begreb til at betegne, hvorledes de to elevgruppers fælles baggrunde i det danske idrætsfelt og i samfundet som sådant kommer til udtryk på specifikke måder, når de enkelte elever handler ved og fortolker idrætsuddannelserne i forhold til hans eller hendes ’concerns’. Bourdieus habitusbegreb kunne på sin vis godt forklare den fælles socialisering for de to elevgrupper forud for uddannelserne i forskellige sociale felter, men den enkeltes intentionalitet får ikke meget plads hos Bourdieu. Teoretisk forekommer habitusbegrebet mig således for reproduktivt, hvilket også hænger sammen med, at Bourdieus analysebegreber er udviklet ved studier af Kabylersamfundet og det franske klassesamfund. Fravalget af dele af Bourdieus begrebsapparat skal også ses i forhold til min problemformulering og tese, da Bourdieus feltteori ikke i sig selv har været dækkende for mig til at forklare, hvorledes eleverne som aktører forholder sig til og fortolker de forskellige institutionaliserede traditioner i det danske idrætsfelt.

Det er ikke til analysen af, hvorledes traditionerne bliver videreført på et institutionsniveau i feltet, men derimod til at udvikle en teoretisk forståelse af overleveringen af traditioner på et aktørniveau, at det er nyttigt at supplere med Barths kulturanthropologiske analyse af variationer ved de enkeltes positioneringer i et felt. Barth beskriver, at de enkelte personer i sig samler et mønster med dele fra flere kulturelle strømme og fra deres egne specifikke erfaringer i samfundet.